

Sanna-Kaisa Lindqvist ja Anne Saastamoinen

Päiväkoti-ikäisen lapsen sosiaalinen vuorovaikutus Alavuden varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyö

Syksy 2016

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Sanna-Kaisa Lindqvist ja Anne Saastamoinen

Työn nimi: Päiväkoti-ikäisen lapsen sosiaalinen vuorovaikutus Alavuden varhaiskasvatuksessa

Ohjaaja: Tiina Tiilikka

Vuosi: 2016

Sivumäärä: 70

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Alavuden varhaiskasvattajien näkemyksiä päiväkotikäisten lasten sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Opinnäytetyön teoriaosuus käsittelee lapsen sosiaalista vuorovaikutusta, sosiaalista kehitystä, vuorovaikutussuhteita sekä lapsen teknologian ja median käyttöä. Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Alavuden kaupungin kanssa.

Opinnäytetyön tutkimus on toteutettu laadullisella tutkimusmenetelmällä ja aineisto on kerätty haastattelujen avulla. Haastatteluihin osallistui seitsemän kasvattajaa neljästä eri päiväkodista. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat seuraavat: millaisia käsityksiä kasvattajilla on lasten sosiaalisista suhteista ja taidoista, miten lapsen ja perheen väliset sosiaaliset suhteet ilmenevät päiväkodissa, millainen on kasvattajan rooli lapsen sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemisessa sekä miten teknologia vaikuttaa lasten sosiaalisiin suhteisiin ja taitoihin.

Tutkimustuloksista selvisi, että lasten sosiaaliset suhteet ja taidot ovat nykypäinä hyvät, mutta myös vaihtelevat. Kasvattajat toivat esiin, että lapset hakeutuivat rohkeasti toisten lasten seuraan ja toisten lasten kanssa leikkiä muodostui helposti. Lasten perhesuhteet nähtiin tärkeänä tekijänä lapsen sosiaaliselle kasvuille ja kehitykselle. Kasvattajat tukivat lapsen sosiaalista vuorovaikutusta parhaiten olemalla läsnä, kannustamalla, rohkaisemalla sekä mallintamalla. Lapsen teknologian ja median käyttö nähtiin lisääntyneen, mutta sillä ei nähty olevan suurta vaikutusta lapsen sosiaalisiin vuorovaikutustaitoihin.

Avainsanat: sosiaalinen vuorovaikutus, sosiaaliset taidot, sosiaaliset suhteet, teknologia, media

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Author/s: Sanna-Kaisa Lindqvist and Anne Saastamoinen

Title of thesis: Day Care Aged Children's Social Interaction in Early Childhood Education in Alavus

Supervisor(s): Tiina Tiilikka

Year: 2016

Number of pages: 70

Number of appendices: 1

The aim of his thesis is to examine the visions of childhood educators in Alavus city about kindergarten-aged children's social interaction. The theory part of the thesis handles child social interaction, social development, interaction relations and the use of technology and media. The thesis was carried out in cooperation with the city of Alavus.

This thesis was carried out as a qualitative research and the data was gathered through interviews. Seven educators from four different day care centers took part in the interviews. The research questions were: What kind of impressions do educators have on children's social relations and skills? How do social interactions between child and family appear in kindergarten? What is educators' role in supporting social interaction? How does technology influence children's social relations and skills?

The research results indicated that nowadays children's social relations and skills are good but varying. Educators brought up that children are courageous, seeking contact towards other kids and plays with them were easily formed. Children's family relations were seen as an important factor in child social growth and development. Best ways for educators to support child social interaction are being present, encouraging and being a model. Children's use of technology and media were seen to increase, but it was not considered as having a major effect on child social interaction skills.

Keywords: Social interaction, Social skills, Social relationships, technology, media

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
2 SOSIAALINEN VUOROVAIKUTUS	8
2.1 Lapsen sosiaalisuus.....	9
2.2 Sosiaaliset taidot	11
2.3 Aggressiivinen ja ujo lapsi.....	12
3 LAPSEN SOSIAALINEN KEHITYS	15
3.1 Lapsen sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehitys.....	15
3.2 Varhainen vuorovaikutus.....	16
3.3 Kiintymyssuhde.....	18
4 LAPSEN VUOROVAIKUTUSSUHTEET	20
4.1 Lasten välinen vuorovaikutus.....	20
4.2 Lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus	22
4.3 Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus	23
5 PÄIVÄKOTI-IKÄINEN LAPSI TEKNOLOGIAN JA MEDIAN KÄYTTÄJÄNÄ.....	26
5.1 Lapsi ja teknologia	26
5.2 Lapsi ja media	27
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	30
6.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu	30
6.2 Tutkimuksen kulku	31
6.3 Tutkimustulosten analysointi	33
6.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	33
7 TUTKIMUSTULOKSET	37
7.1 Lasten sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot.....	37
7.2 Perhesuhteiden merkitys lapsen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.....	41
7.3 Kasvattaja lapsen sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten taitojen tukijana	44

7.4 Teknologia ja media päiväkotikäisen lapsen elämässä.....	47
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	51
9 POHDINTA	59
LÄHTEET	62
LIITTEET	68

1 JOHDANTO

Jo syntymästään asti lapsi on aktiivinen yksilö, joka pyrkii ilmaisemaan itseään ja pääsemään vuorovaikutukseen vanhempiensa kanssa, jo ennen puheen kehitystä. Lapsen kehityksen myötä vuorovaikutuksen tavat muuttuvat ja kehittyvät. Lapsi oppii tapoja, joiden avulla hän voi olla kontaktissa toisten kanssa. (Lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät ja muuttuvat, [viitattu 15.10.2016].) Lapsen toimivaan vuorovaikutukseen kuuluu, että kasvattaja ohjaa, opettaa ja kasvattaa lasta hänen ikä- ja kehitystason mukaisesti. Kasvattajan on tärkeä tukea lapsen osallisuutta sekä tarjota hänelle onnistumisen kokemuksia, jotka antavat lapselle ilon kokemuksia ja vahvistavat hänen itsetuntoaan. (Salo 2012, 96.)

Opinnäytetyömme aiheeksi valikoitui päiväkotikäisen lapsen sosiaalinen vuorovaikutus Alavuden varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme keskittyy päiväkotikäisen lapsen sosiaalisiin suhteisiin ja taitoihin. Käsittelemme myös sitä, miten kasvattajat tukevat lapsen sosiaalista vuorovaikutusta. Lisäksi halusimme selvittää, millaisia vaikutuksia teknologialla ja medialla on lapsen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Halusimme selvittää teknologian vaikutuksia lapseen, koska koemme, että lisääntyneellä teknologialla on vaikutusta lasten toimintaan ja erityisesti vuorovaikutukseen.

Valitsimme aiheen, koska olemme kiinnostuneita lapsen kasvusta, kehityksestä ja huolenpidosta. Lisäksi päädyimme aiheeseen, koska mielestämme sosiaalisella vuorovaikutuksella on tärkeä merkitys arjen eri tilanteissa. Teknologian ja median otimme osaksi opinnäytetyötämme, koska mielestämme yhä pienemmät lapset ovat tekemisissä teknologian kanssa jopa päivittäin. Tällöin aidot kohtaamiset saattavat jäädä vähemmälle ja sosiaaliset taidot voivat heikentyä. Lisäksi valitsimme aiheen, koska päiväkotikäisen lapsen sosiaalista vuorovaikutusta sekä teknologian vaikutusta lapseen on tutkittu melko vähän.

Opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsittelemme keskeisesti aiheeseen liittyviä näkökulmia. Teoriaosuus käsittelee lapsen sosiaalista vuorovaikutusta, sosiaalista kehitystä, vuorovaikutussuhteita sekä lapsen teknologian ja median käyttöä. Teoriaosuuden jälkeen käsittelemme opinnäytetyömme tutkimuksen kulkua, tutkimustuloksia sekä tuomme esiin johtopäätöksiä. Lopuksi käymme pohdinnassa läpi

opinnäytetyömme tavoitteiden saavuttamisen sekä arvioimme oman työmme onnistumista. Keskeiseksi opinnäytetyömme lähteeksi valikoitui Liisa Keltikangas-Järvisen teokset sekä hänen tutkimuksensa. Keltikangas-Järvisen ajatuksia olemme monipuolisesti työssämme hyödyntäneet. Puhumme opinnäytetyössämme kasvattajista, joilla tarkoitamme päiväkodin aikuisia. Lisäksi käsittelemme työssämme sosiaalista vuorovaikutus -käsitettä, joka pitää sisällään sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot. Opinnäytetyömme tutkimustuloksissa tuli esiin mallintamisen käsite, jolla tarkoitetaan mallinnäyttämistä lapselle. Mallintamista on esimerkiksi se, kun aikuinen näyttää lapselle mallia tunteiden ilmaisussa.

Tutkimuksemme tavoitteena on saada konkreettista kokemustietoa päiväkotikäisen lapsen sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Haluamme tuoda opinnäytetyössämme esille kasvattajien näkökulmia ja kokemuksia aiheeseen liittyen, sillä kasvattajat ovat tärkeitä tukijoita lapsen kasvulle ja kehitykselle. Haluamme erityisesti selvittää kasvattajien näkemyksiä lapsen sosiaalisista suhteista, sosiaalisista taidoista sekä miten kasvattajat pystyvät niitä tukemaan. Lisäksi tahdomme selvittää kasvattajien näkemyksiä siitä, miten teknologia ja media vaikuttavat päiväkotikäiseen lapseen. Toivomme, että saamme opinnäytetyömme tutkimuksesta uusia ja monenlaisia näkökulmia lapsen sosiaalisesta vuorovaikutuksesta sekä teknologian ja median vaikutuksista lapseen.

Tulevina Sosionomi (AMK) ammattilaisina pystymme monipuolisesti hyödyntämään opinnäytetyömme teoriaa sekä tutkimusosasta saatuja tuloksia. Olemme opinnäytetyömme avulla saaneet paljon uutta tietoa lapsen sosiaalisesta vuorovaikutuksesta sekä lapsen sosiaalisesta kasvusta ja kehityksestä. Olemme saaneet myös uutta tietoa lasten teknologian ja median käytöstä sekä niiden vaikutuksista lapsiin. Saimme kasvattajien vastauksista paljon hyviä neuvoja ja ohjeita lapsen sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemiseen, joita tuomme myös työssämme esille. Pystymme näitä kaikkia asioita hyödyntämään tulevassa ammatissamme. Lisäksi toivomme, että opinnäytetyöstämme on hyötyä myös muille alan ammattilaisille ja aiheesta kiinnostuneille.

2 SOSIAALINEN VUOROVAIKUTUS

Sosiaalinen vuorovaikutus on ihmisten välistä toimintaa erilaisissa ympäristöissä. Sosiaalinen vuorovaikutus on sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten taitojen yläkäsite. (Kauppila 2005, 19.) Launonen määrittelee omassa teoksessaan vuorovaikutuksen hyvin samalla tavalla kuin Kauppinen. Ihmisten elämä ja heidän kokemukset muodostuvat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa (Launonen 2010, 6). Vuorovaikutus ei ole koskaan yksisuuntaista vaan vuorovaikutuksessa halutaan aina viestiä joltain toiselle. Tämän vuoksi vuorovaikutus onkin yksilöiden ja yhteisöjen yhteistyöväline. Vuorovaikutus tapahtuu eri aistien tuella kahden ihmisen tai ryhmän välillä. Vuorovaikutuksen avulla saadaan jaettua ajatuksia, kuulumisia, tietoa sekä tunteita. Sosiaaliset vuorovaikutustaidot opitaan eri vuorovaikutustilanteissa (Järvinen ym. 2016, 159–161). Yksilön vuorovaikutustaidot vaikuttavat siihen, miten hän toimii ryhmässä. Ryhmässä oloa on opetettava ja harjoitettava. (Vuorovaikutustaidot [viitattu 9.10.2016].)

Vuorovaikutustaitoihin kuuluu niin sanallista kuin sanatonta viestintää. Sanattoman eli nonverbaalisen viestinnän osuus on noin 60 prosenttia sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Ihmisten eleet ja ilmeet paljastavat usein enemmän kuin itse sanallinen viestintä. Lisäksi sanoman oikeellisuus ja yhdenmukaisuus tulevat ilmi sanattoman viestinnän kautta. Ilmeiden ja eleiden lisäksi nonverbaalista viestintää ovat myös ihmisen käyttämät asennot vuorovaikutuksen aikana. Vuorovaikutustilanteissa on tärkeää muistaa, että eleiden ja asentojen tulkinta voi joskus olla vaikeaa ja niistä voi syntyä myös virhetulkintoja. Kuitenkin erityisesti aikuisilla nonverbaaliviestintä on tärkeää, sillä ilmeiden ilmaisu on usein kansainvälistä ja esimerkiksi suru ilmaistaan eri kulttuureissa hyvin samalla tavalla. (Kauppila 2005, 33.)

Tärkein kommunikointitapa on kuitenkin puhuminen. Ihmiset pystyvät keskustelemaan toistensa kanssa puheen avulla niin puhelimesta kuin kasvotustenkin. Kasvotusten puhuessa pystytään havaitsemaan toisen ihmisen muodostama sanaton viestintä, joka on erittäin merkittävää puheen sisällön kannalta. Tärkeän merkityksen puheelle luo myös äänenpaino, jota puhuessa käytämme. On tärkeää muistaa, että vaikka ihminen kykenisi keskustelemaan, on hänen myös opetettava kuuntelemaan sekä kuulemaan. (Vuorovaikutus, [viitattu 10.9.2016].) Seuraavaksi

käsitlemme lapsen sosiaalisuutta ja lapsen sosiaalisia taitoja. Lisäksi kerromme aggressiivisesta sekä ujosta lapsesta.

2.1 Lapsen sosiaalisuus

Sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre. Sosiaalisuus tarkoittaa halua ja kiinnostusta olla tekemisissä muiden kanssa. Sosiaalinen lapsi haluaa olla toisten seurassa ja hän tarvitsee toisten seuraa enemmän kuin yksinoloa. Lapsi, joka luonnehditaan sosiaaliseksi, on toisten kanssa mahdollisimman paljon ja niin monissa tilanteissa kuin mahdollista. Sosiaalisuuden piirteeseen kuuluu kyky hakeutua muiden ihmisten seuraan. Lisäksi toisten seurassa oleminen tuottaa mielihyvää sosiaaliselle ihmiselle. Sosiaalisuuteen kuuluu halu saada muilta ihmisiltä positiivista palautetta, jonka sosiaalinen ihminen kokee erittäin merkitykselliseksi. Sosiaalinen ihminen haluaa myös tulla pidetyksi, mikä on hänelle todella tärkeää. (Keltikangas-Järvinen 2008, 104.)

Sosiaalinen lapsi haluaa tuntea yhteenkuuluvuuden tunnetta, eli hän haluaa olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Tutut ihmiset ympärillä luovat yhteisiä onnistumisen ja ilon hetkiä. Yksi tärkeimmistä asioista lapsen elämässä on kuulua johonkin ryhmään. Kaikilla on synnynnäinen tarve kuulua joukkoon ja olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, mutta pienillä lapsilla tämä tarve on erityisen herkkä. Lapsilla on synnynnäinen valmius sosiaaliseen kanssakäymiseen, muiden auttamiseen ja hyvän tekemiseen. Sosiaalinen vuorovaikutus ympäristön kanssa kasvattaa lapsen yksilöllistä käsitystä itsestä. Yksilöllinen käsitys itsestä, eli identiteetti kasvaa, vahvistuu ja kehittyy koko elämän. Päivittäinen sosiaalinen kohtaaminen toisten kanssa opettaa lapselle elämän tärkeimpiä taitoja. Näitä elämän tärkeimpiä taitoja ovat ryhmään hakeutuminen, toisten huomioiminen ja huomioonottaminen sekä omien halujen ja tarpeiden kontrollointi. (Järvinen & Mikkola 2015, 25–27.)

Järvinen ja Mikkola (2015, 27) korostavat kirjassaan yhteenkuuluvuuden merkitystä lapsen kannalta. He sanovat, että yhteenkuuluvuudella on merkittävä rooli lapsen itsetunnon kehityksessä. Lapsen sosiaalinen itsetunto muodostuu suhteessa toisiin ihmisiin. Turvalliset ihmiset ympärillä esimerkiksi omassa päiväkotiryhmäs-

sä antavat lapselle monia positiivisia kokemuksia. Ryhmään kuuluminen juuri päiväkodissa on lapselle yksi tärkeimmistä asioista. Ryhmän ulkopuolelle jäämisestä voi olla ikäviä seurauksia. Se voi aiheuttaa yksinäisyyttä ja syrjään jäämistä. Nämä kaksi asiaa hankaloittavat lapsen sosiaalisten taitojen oppimista, sillä sosiaalisia taitoja on mahdotonta oppia yksin. Niiden on havaittu vaikuttavan merkittävästi myös lapsen minäkäsitykseen ja oppimiseen. (Järvinen & Mikkola 2015, 27.)

Ryhmän ulkopuolelle jääminen vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Ulkopuolelle jääminen ja syrjäytyminen aiheuttavat sosiaalista kipua, joka vaikuttaa samalla aivoalueella kuin fyysinen kipu. Kun stressi nousee lapsen sietokyvyn yli, hänen toimintansa muuttuu epäsosiaaliseksi ja itsekeskeiseksi. Lapsen tuntiessa olonsa loukatuksi ja yksinäiseksi, hän ei käsitä aikuisen hyvää tarkoittavia rohkaisuja vaan kaikki tuntuu hänestä ylivoimaiselta. Tällaisella hetkellä aikuisen läsnäololla, mallilla ja myötätunnolla on erittäin suuri merkitys lapsen sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta. Vaikutus voi toki olla myös negatiivinen, sillä lapset kuuntelevat hyvin tarkasti mitä kasvattajat puhuvat keskenään. Jos aikuiset jatkuvasti puhuvat muiden lasten kuullen tietyn lapsen huonosta käytöksestä, se vaikuttaa muihin lapsiin. Tällöin muut lapset eivät halua olla huonosti käyttäytyvän lapsen seurassa. (Järvinen & Mikkola 2015, 27.)

Vuonna 2011 10–12 prosenttia päiväkotikäisistä lapsista koki yksinäisyyttä. Samana vuonna tutkittiin, että toverisuhteiden laatu vaikutti yksinäisyyden tunteen kokemiseen enemmän kuin tovereiden määrä. Pieni lapsi kokee yksinjäämisen aluksi fyysisenä kokemuksena, mutta ajan myötä yksinäisyys koetaan syrjäytymisenä ja ulkopuolelle jäämisenä. Lasten yksinäisyyden on katsottu liittyvän heikkoihin sosiaalisiin taitoihin, mutta siitä ei ole varmuutta kumpi on seuraus ja kumpi syy. Ei siis ole varmaa tietoa siitä johtuuko yksinäisyys heikoista sosiaalisista taidoista vai johtuvatko heikot sosiaaliset taidot yksinäisyydestä. Lapsen kokema yksinäisyys sisältää useita negatiivisia kokemuksia itsestä. Yksinäisellä lapsella on sopeutumisongelmia ympäristössään, lisäksi hän kokee alistuvuutta, vetäytymistä ja ujoutta. Yksinäiselle lapselle on erityisen tärkeää päiväkodin oma ryhmä, missä hänen ympärillään on yleensä samat lapset ja aikuiset joka päivä. (Neitola 2011, Revon 2013, 143–144 mukaan.)

2.2 Sosiaaliset taidot

Sosiaaliset taidot voidaan määritellä sosiaalisesti hyväksyttäväksi opituksi käyttäytymiseksi, joka luo edellytyksiä ihmisten rakentavaan vuorovaikutukseen toisten kanssa (Kauppila 2005, 125). Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan taitoa tulla toimeen muiden ihmisten kanssa, ymmärtää hänen näkökantojaan ja tunteitaan. Sosiaalisten taitojen määritelmä vaihtelee suuresti ja se on riippuvainen kulttuurista. (Keltikangas-Järvinen 2010, 20–23.)

Kuten jo edellä mainittiin, sosiaaliset taidot ovat vahvasti aikakausi ja kulttuuri riippuvaisia, joten on vaikea löytää käsitteelle sellaista kuvausta, joka ei olisi näistä kahdesta asiasta riippuvainen. Täytyy kuitenkin muistaa, että on olemassa myös ominaisuuksia, jotka ovat ajasta ja kulttuurista riippumattomia. Sosiaaliin taitoihin liitetään tärkeimpänä asiana sosiaalisten ongelmien ratkaiseminen ja kyky pystyä valitsemaan oikea vaihtoehto ongelmanratkaisutilanteessa. Jos ihmisellä on käytössään useita ongelmanratkaisu vaihtoehtoja, henkilön uskotaan joutuvan harvoin riitatilanteeseen kenenkään kanssa. Hyviin sosiaaliin taitoihin ei juurikaan kiinnitetä huomiota, mutta jos henkilöllä on puutteita sosiaalisissa taidoissa, se herättää usein enemmän huomiota. (Keltikangas-Järvinen 2010, 22.)

Juusola (2011, 30) määrittelee sosiaaliset taidot kyvyksi tulla toimeen muiden kanssa sekä ottaa heidät huomioon. Sosiaaliset taidot ovat myös kykyä säädellä omaa käyttäytymistä kyseiselle tilanteelle sopivaksi. Sosiaalisia taitoja tarvitaan ystävyysuhteiden luomisessa ja niiden ylläpitämisessä, ryhmässä pärjäämisessä ja myöhemmin hyvän parisuhteen rakentamisessa. Juusola kutsuukin sosiaalisia taitoja elämän työkaluiksi. Sosiaalisuus on halu, joka on lapsella synnynnäistä. Tämän vuoksi on muistettava, että sosiaalisuus ja hyvät sosiaaliset taidot eivät ole sama asia. Lapsen yksilölliset piirteet antavat hänelle joko vahvat tai heikommat valmiudet sosiaalisten taitojen oppimiseen. (Juusola 2011, 30.) Suuressa roolissa lapsen sosiaalisten taitojen kehittämisessä on myös temperamentti, jota käsittelemme opinnäytetyössämme myöhemmin.

Empatia on tärkeä osa sosiaalista kanssakäymistä ja sosiaalisia taitoja. Empatia on myötäelämisen taito ja voidaan esimerkiksi sanoa, että sosiaalisten taitojen päämäärä on empatiataito. On muistettava, että empatiaa voi ja sitä pitää harjoitel-

la läpi koko elämän. (Kerola ym. 2013, 161.) Empatian taitoon liittyykin tunnistamisen ja ymmärtämisen taito niin itseä kuin muita kohtaan. Empatia on kunnioittavaa ja ymmärtävää suhtautumista toisten kokemuksiin, jolloin on päästettävä irti ennakkokäsityksistämme ja arvioistamme. Vasta tällöin empaattinen kohtaaminen toisen henkilön kanssa on mahdollista. Empatia edellyttääkin, että koko huomio keskittyy toisen ihmisen viestiin. (Rosenberg 2015, 149–150.)

2.3 Aggressiivinen ja ujo lapsi

Aggressiivisuuden tunteita voi olla monia, kuten suuttuminen tai viha. Nämä tunteet voivat olla seurausta jollekin aggressiiviselle teolle, oman edun tai vallan tavoittelulle. Yhteistä kuitenkin on se, että aggressiivisesta käytöksestä puhuttaessa tarkoitetaan yleensä toisen ihmisen loukkaamista tai satuttamista. (Pulkinen 2002, 62.) Aggressiivisuus voi olla hyökkäävää tai itseä puolustavaa käytöstä. Sitä voidaan ilmaista fyysisesti, sanallisesti tai ei-sanallisesti sekä suorasti tai epäsuorasti. (Pitkänen 1969, Pulkkisen 2002, 62 mukaan.) Lapsi luokitellaan aggressiiviseksi, kun hän ärsyyntyy helposti, jopa turhista syistä, ja reagoi näin ollen tilanteeseen hyvin voimakkaasti. Lapsi tulkitaan aggressiiviseksi myös silloin, kun lapsi hyökkää, haukkuu, uhmaa tai herjaa toista ihmistä ilman varsinaista syytä. Aggressiivisella lapsella on puutteita aggressiivisten tunteiden hallinnassa, jonka taustalla on oma kasaantunut paha olo, joka voi johtua esimerkiksi lapsen kokemasta huonosta kohtelusta. (Pulkinen 2002, 63.)

Aggressiivisuus voidaan jakaa kahteen erilaiseen aggressiivisuuteen. Toinen näistä aggressiivisuuden tyypeistä on *proaktiivinen* aggressiivisuus, jolla tarkoitetaan suunniteltua ja harkittua väkivallan käyttöä. Tällä tavalla käyttäytyville lapsille on ominaista uhkailu tai muu väkivaltainen käytös vain siksi, että he saisivat oman tahtonsa läpi tai saavuttaisivat omat tarkoituksensa. Lapsilla, jotka käyttäytyvät tällä tavalla, saattaa kuitenkin olla erittäin hyvät sosiaaliset taidot ja he osaavat hienosti tulkita ystäviään. *Reaktiivisesti* aggressiiviset lapset ovat puolestaan äkkipikaisia, eli he suuttuvat nopeasti ja he saattavat saada raivokohtauksia. Reaktiivinen aggressiivisuus on suunnittelematonta ja hallitsematonta aggressiivisuutta. Tällainen aggressiivisuus syntyy, kun lapsi kokee olevansa uhattuna tai vaarassa.

Reaktiiviselle aggressiivisuudelle on yleistä, että lapset tekevät tai sanovat jotain, mitä he eivät oikeasti tarkoita. (Kirves & Stoor-Grenner, [viitattu 5.9.2016].)

Kahden ja kolmen vuoden ikäisenä lapsi käyttäytyy aggressiivisemmin, kuin mihään muuna elinvuotenaan. Tällöin aggressio synnyttää lapsissa voimakkaita puolustautumiskeinoja, jotka purkaantuvat erilaisina tunnereaktioina. Koska kahden ja kolmen vuoden iässä lapsen kielellinen kehitys ei ole vielä kunnolla valmis, lapsi ilmaisee aggressiotaan eniten huutamalla, itkemällä ja muilla ei-sanallisilla keinoilla. Tässä iässä lapset haluavat vaikuttaa, hallita ja päättää asioista itse. Lapsi kokee omistavansa kaiken ympärillään olevan ja puolustaa näitä asioita viimeiseen saakka. Juuri näinä ikävuosina lapsi tarvitsee eniten apua ja ohjausta vanhemmiltaan. Kolmannen ja neljännen ikävuoden aikana lapset alkavat ilmaista tahtoaan puheen avulla. Lapsi alkaa ymmärtää, että oma tahto on asia, johon lapsi voi itse omalla toiminnallaan ja käytöksellään vaikuttaa. Oman tahdon ja halun ilmaisu ei tapahdu enää pelkällä huudolla vaan tämän ikäisellä lapsella keinot ovat monipuolisemmat. Näinä ikävuosina lapsi osaa jo hieman säädellä omia tunteitaan. (Cacciatore 2008, 55–56, 60.)

Aggressio on synnynnäinen kyky reagoida asioihin ja siihen liittyvät tunteet mielletään yleensä erittäin negatiivisiksi. On kuitenkin todettu, että aggression tunteet voivat synnyttää myös jotain positiivista kuten määrätietoisuutta ja periksi antamattomuutta. Positiiviset aggression tunteet ovat niitä tunteita, jotka auttavat meitä jaksamaan eteenpäin ja yrittämään yhä uudelleen ja uudelleen. Kun lapsen aggression käsittelytaidot kasvavat, myös hänen itsenäistymistaitonsa kasvavat ja kehittyvät. Negatiivisia asioita tulisi opetella sietämään jo varhaisessa vaiheessa. Kun kaikki asiat eivät mene niin kuin lapsi haluaa, hän oppii jo varhaisessa vaiheessa, ettei elämässä voi saada kaikkea mitä haluaa ja ympäristö saattaa tuoda mukanaan monia erilaisia vastoinkäymisiä. Vanhemmat ovat tärkeässä roolissa ja vastuussa siitä, että lapsi oppii sietämään pettymyksiä, vastoinkäymisiä sekä muita negatiivisia tunteita. (Cacciatore 2008, 26.) Seuraavaksi käsittelemme aggressiivisen lapsen vastakohtaksi miellettyä ujoutta, eli puhumme ujoista lapsista.

Ujon lapsen vuorovaikutus toisten lasten kanssa ei välttämättä ole negatiivista, mutta vuorovaikutusta on hyvin vähän. Ujo lapsi kokee, ettei kukaan halua olla hänen kanssaan esimerkiksi hänen kokemansa huonommuuden takia. Tällöin vas-

tavuoroisesti myöskään ujo lapsi ei halua hakeutua toisten lasten seuraan. Ujo lapsi tarvitsee paljon vanhempien ja kasvattajien tukea sekä ohjausta. Lisäksi lapsen sosiaalisia taitoja tulee harjoittaa rauhallisesti ja hienovaraisesti. Ujoa lasta kannattaa kannustaa ja tukea ryhmässä olemiseen ja leikkiin mahdollisimman paljon. Ujot lapset tarvitsevat paljon kasvattajien pysyvyyttä ja luottamusta. Ujon lapsen on helpompi rohkaistua, kun ympärillä on tutut aikuiset, jotka häntä siinä tukevat. (Repo 2013, 140–141.) Satri (2014, 112) kuitenkin painottaa, että ujon lapsen ylisuojeleminen on yhtä paha kuin eteenpäin painostaminen. Ujosten lasten kasvatuksessa kannattaa muistaa kulkea pienin askelin eteenpäin. Se luo heille turvallisuuden ja rohkeuden tunnetta.

Ujosta lapsesta saatetaan käyttää myös käsitettä herkkä. Herkkä lapsi on erityisen herkkä ympäristölle ja siellä sijaitseville ärsykkeille. Herkkä lapsi tutkii ja tekee havaintoja näkemästään erityisen tarkasti. Nämä havainnot luovat perustan herkän lapsen reagointi- ja toimintatavoille. Kun herkkyydestä puhutaan synnynnäisenä ominaisuutena, se voidaan määritellä osaksi temperamenttia. Temperamenttia ajatellen herkkä lapsi puolestaan mielletään usein ujoksi lapseksi. Yksikään ujo tai herkkä lapsi ei ole samanlainen, jokaisella lapsella on omat temperamenttipiirteet, vaikka he olisivat yleisesti ottaen ujoja. Myös ujouden ilmaiseminen on jokaisella ujolla lapsella erilainen. Joku voi olla syrjäänvetäytyvä ryhmässä ja joku voi olla ujo vain tilanteessa, jossa häneltä kysytään jotain tai kun hänen pitäisi olla esillä. (Satri 2014, 17–18, 114.) Mattila (2014, 60) puolestaan korostaa, että hänen mielestään ujous ja herkkyyys tarkoittavat kahta aivan eri asiaa. Hän ihmettelee sitä, miksi lapsi, joka reagoi herkästi asioihin ja omaa tavallista tarkemmat aistit mielletään ujoksi tai sosiaalisesti estyneeksi lapseksi, eikä sen sijaan herkäksi lapseksi.

3 LAPSEN SOSIAALINEN KEHITYS

Sosiaalinen kehitys on yksilön kehittymistä ryhmän ja yhteisön jäseneksi. Ihmisellä on vauvasta asti taipumus ja halu olla yhteydessä toisiin ihmisiin, mutta sosiaaliset suhteet ja niiden laatu muuttuvat iän myötä. Varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhteet rakentavat alustan lapsen myöhemmille ihmissuhteille. (Nurmiranta, Lepämäki ja Horppu 2009, 45.) Tässä luvussa kerromme lapsen sosiaalisesta kehityksestä. Kerromme varhaisesta vuorovaikutuksesta, kiintymyssuhteesta ja lapsen sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehityksestä.

3.1 Lapsen sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehitys

Yhtenä lapsen suurimpana kehitysvaiheena pidetään sitä, kun hän oppii itse puhumaan ja ymmärtämään muiden puhetta. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi oppii käyttämään puhetta sosiaalisessa kanssakäymisessä. Vuorovaikutustaidot alkavat kehittyä heti vauvan syntymästä alkaen. (Launonen 2007, 17.) Hyvin varhain lapsuudessa alkavat kehittyä vuorovaikutustaidot sekä sosiaalisen taidot. Vuorovaikutussuhteista ensimmäinen on vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus. Tämä vuorovaikutus vaikuttaa lapsen itsetunnon kehitykseen lapselle annetun palautteen kautta. Lapsi oppii vuorovaikutuksessa leikin säännöt, kaverisuhteiden luomisen sekä niiden säilyttämisen. Vuorovaikutuksen avulla lapsi oppii myös ratkaisemaan konfliktitilanteita, sietämään pettymyksiä sekä arvostamaan itseään. (Huh-tanen 2005, 18.)

Noin kuuden viikon ikäisenä lapsi luo ensimmäisen hymynsä. Samoihin aikoihin lapsi myös itkee ensimmäisen kerran. Kolmen ja neljän kuukauden ikäisenä vauvat alkavat kiinnostua toisista lapsista ja pyrkivät luomaan heihin kontaktia koskella heitä. Neljän kuukauden ikäinen lapsi nauraa ja kiljahtelee riemusta. Puolen vuoden iässä lapsi puolestaan alkaa jo hymyillä ja äännellä toisille lapsille. Lisäksi samaan aikaan lapsi jokeltelee itselleen, tutuilleen ja leluilleen. Lapsen liikkumisen kehityksen myötä noin seitsemän ja yhdeksän kuukauden ikäisenä, lapsen eleet alkavat lisääntyä. Yhdeksän kuukauden ikäisenä lapset alkavat myös ymmärtää

ensimmäisiä sanoja. (Lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät ja muuttuvat. [Viitattu 27.7.2016].)

Puhuimme aiemmin sosiaalisuudesta ja siitä kuinka se on yksi synnyntäisistä temperamentti- ja persoonallisuustaidoista. Sosiaalisuus on siis synnyntäistä, mutta sosiaaliset taidot meidän täytyy oppia. Lasten sosiaaliset taidot kehittyvät lapsiryhmässä, mutta sosiaalisia taitoja täytyy myös opettaa lapsille. Heidän sosiaaliset taitonsa eivät ole kehittyneet heille valmiiksi, mutta erilaisten taitojen tukeminen ja korostaminen auttavat lasta omaksumaan hyvät sosiaaliset taidot. (Greene 2006, Koivusen 2009, 43 mukaan.) Lapsen täytyy harjoitella sosiaalisia taitoja. Ne eivät ole itseselvänselvyyksiä lapselle, vaan niitä tulee harjoittaa ja kehittää esimerkiksi vanhemman tai kasvattajan ohjeistuksella. Koska pienen lapsen tunnesäätelytaidot eivät ole vielä kehittyneet tarpeeksi hänen pärjätäkseen sosiaalisissa tilanteissa, on aikuisen tuesta, ohjauksesta ja opetuksesta suuri apu lapselle. (Repo 2013, 119–121.)

Sosiaalisista taidoista voidaan puhua myös sosiaalisina kompetensseina, jotka ovat sosiaaliset taidot, sosiokognitiiviset taidot, ystävyys ja kaverisuhteet, negatiivisen sosiaalisen käyttäytymiseen puuttuminen ja sosiaalinen asema ryhmässä. Kompetensseja voidaan harjoitella, mutta tulee muistaa, että lapsi ei harjoittele niitä erillisinä toimintoina vaan hänen koko elämänsä on näiden taitojen harjoittelua. Lapsi ei opi taitoja, jos hän ei saa harjoitella niitä oikeissa tilanteissa. Tällöin on tärkeää, että aikuinen on mukana kertomassa ja näyttämässä tarvittavasta taidosta, kun lapsella on tunnetila päällä ja kun hän kyseistä taitoa tarvitsee. Lisäksi esimerkiksi kirjojen lukeminen ja draamaleikit ovat hyviä keinoja harjoittaa sosiaalisia taitoja. (Repo 2013, 119–121.) Kuten kaikkien taitojen myös sosiaalisten taitojen harjoittelussa toistot ovat tärkeitä. On siis ehdottoman tärkeää, että lapsi pääsee mahdollisimman usein kokeilemaan taitoja ja saa siihen tarvittavaa ohjeistusta aikuiselta. (Lappalainen ym. 2004, 10–13.)

3.2 Varhainen vuorovaikutus

Varhainen vuorovaikutus tarkoittaa kaikkea sitä mitä lapsi ja vanhempi yhdessä jakavat lapsen ensimmäisinä elinvuosina. Itsetunnon, minäkuvan ja empatiakyvyn kehityksen kannalta on merkittävää, kuinka turvallisen ja luottamuksellisen vuoro-

vaikutussuhteen vanhemmat rakentavat yhdessä lapsensa kanssa. Lapsen perusturva varmistaa hänelle valmiudet leikkiin, luomiseen ja uuden oppimiseen. Lapsen perusturvallisuus rohkaisee lasta hakemaan apua ja tukea silloin, kun lapsi sitä tarvitsee. Yksi hyvän varhaisen vuorovaikutuksen ilmentäjistä on se, kuinka vanhempi reagoi lapsensa viesteille. Tällä tarkoitetaan sitä, miten vanhempi tulkitsee lapsensa viestejä ja osaako hän vastat niihin oikein ja johdonmukaisesti (Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus, [viitattu 27.7.2016]).

Empatiakyky ja halu vastavuoroiseen keskusteluun ovat merkkejä pienen lapsen varhaisista sosiaalisista kyvyistä. Empatiakyvyllä tarkoitetaan lasten taipumusta reagoida toisten tunteisiin. Tämän selittää esimerkki siitä, miten pieni lapsi tuntee empatiaa toisen lapsen itkusta. Toisen lapsen itku saattaa herättää lapsessa niin suuria empatian tunteita, että lapsi alkaa itsekin itkeä vain kuullessaan toisen lapsen itkun. Vanhempien ja lapsen välillä pienen lapsen empatiakyky näkyy siten, että lapsi matkii huomaamattaan aikuisen kasvonilmeitä. Vastavuoroinen keskustelu puolestaan välittyy pienen lapsen ilmeistä ja eleistä vanhempaa kohtaan. (Juusola 2011, 31.) Pienellä lapsella ei vielä ole sanoja, mutta hänen kasvojen ilmeet sekä silmien liike ja katse välittävät äidille ja isälle tunteen, että lapsi kuuntelee heitä. Vanhempien ja muiden aikuisten puheesta lapsi ymmärtää ensimmäisenä tunnesävyä, eli millä mielellä aikuinen on puhuessaan lapselle. (Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus, [viitattu 27.7.2016].)

Pysyvät ihmissuhteet ja perustarpeista huolehtiva arki ovat perusta lapsen kasvu- ja kehitykselle. Perustarpeista huolehtivalla arjella tarkoitetaan unesta, ruuasta, puhtaudesta ja ulkoilusta huolehtimista. Lisäksi tähän arkeen kuuluvat myös rakkaus, hyväksyntä ja rajojen asettaminen. Pienet ja välttämättömät kohtaamishetket lapsen kanssa ovat niitä hetkiä, joissa syntyy varhaisiän merkittävintä vuorovaikutusta. Siinä mitä lapsen kanssa tekee ja touhuaa, ei tarvitse aina olla tarkkoja päämääriä ja tavoitteita. Tärkeintä on lapsen kanssa oleminen ja vuorovaikutuksen jakaminen. (Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus, [viitattu 27.7.2016].)

Hyvälaatuinen varhainen vuorovaikutus tukee lapsen psyykkistä terveyttä. Psyykkisellä terveydellä tarkoitetaan psyykkisten häiriöiden puuttumista, tasapainoista ja hyvää elämää. Lapsen aivot kehittyvät varhaisina elinvuosina nopeimmin. On tutkittu, että varhaisenvuorovaikutuksen negatiiviset kokemukset saattavat vaikuttaa

huonolla tavalla aivojen kehitykseen. Ei siis ole yhdentekevää kuka lasta hoitaa ja miten hänen varhaisissa elämänvaiheissaan (Hermanson, 1.7.2012).

3.3 Kiintymyssuhde

Ihmiseltä löytyy sosiaalisia haluja ja kykyjä jo pienenä lapsena. Lapsena yksi tärkeimmistä sosiaalisista haluista on kiintyminen omaan perheeseen. Jo kohdussa vauvalla on tarve saada yhteys toisiin ihmisiin. Yhden tai kahden päivän ikäisinä lapset alkavat tutkia ja katsoa vanhempien kasvoja, vaikka näkevät vasta noin 20 sentin päähän. Tuo välimatka on konkretisoituna matka äidin rinnalta äidin kasvoille. Vauva kiintyy äitiinsä todella vahvasti jo varhain. Tästä kertoo havainto, jonka mukaan vauva osaa erottaa oman äitinsä rintamaidoin tuoksun muiden äitien joukosta. Myös isällä on samat mahdollisuudet luoda yhtä vahva yhteys lapseen, kuin äidillä. (Juusola 2011, 31.)

Sosiaalinen halu kiintyä omaan perheeseen viittaa John Bowlbyn ajatukseen kiintymyssuhdeteoriasta 1900-luvulta. Kiintymyssuhdeteoria kuvaa meille ihmisen taipumusta vahvojen tunnesiteiden muodostamiseen toisia ihmisiä kohtaan. Kiintymyssuhdeteoria selittää niitä negatiivisia tunteita, jotka meillä ilmenevät eron hetkellä sekä menetyksen yhteydessä. Lapsi tarvitsee aina aikuista, kun hän kokee vahvaa turvattomuuden tunnetta. Kiintyminen aikuiseen on lapsen selviämisen kannalta yksi elinehdoista. Lapsi kiintyy lähimpään aikuiseen. Tämän vuoksi lapsi saattaa kiintyä niihin ihmisiin, jotka vastaavat hänen turvallisuudentarpeisiinsa laiminlyöden tai vihaisesti, koska juuri ne ihmiset ovat lapsen lähimmät hoivaajat. (Bolwby 1979, 127, Sinkkosen 2003, 93 mukaan.)

Turvallisesti kiintyneet lapset ilmaisevat tunteitaan avoimesti, tilanteeseen sopivalla tavalla sekä ymmärrettävästi. Turvallisesti kiintyneiden lasten tunnevarasto on laaja ja he pystyvät ratkaisemaan konfliktitilanteita. Lisäksi on tutkittu, että turvallisesti kiintyneet lapset ovat vähemmän aggressiivisia. Turvallisesti kiintyneen lapsen sosiaalinen kehitys on hyvä ja muiden lasten kanssa toimiminen on luontevaa. Turvallinen kiintymyssuhde luo perustan sosiaalisten taitojen kehittymiselle (Moss ym. 2006, 143, Rusasen 2011, 63–64 mukaan.) ”Pienen lapsen kokemus häntä rohkaisevasta, tukea antavasta ja yhteistyökykyisestä äidistä ja isästä tarjoaa hä-

nelle läheisiä ihmissuhteita koskevan, hänen kehitystään edistävän mallin” (Bolwby 1982, 378, Hautamäen 2011, 37 mukaan).

Turvattomia kiintymyssuhdemalleja on kaksi erilaista: välttelevä kiintymyssuhde ja ristiriitaisen-vastustava kiintymyssuhde. Välttelevässä kiintymyssuhteessa suhtautuminen aikuiseen ja läheisyyden haku on vähäistä. Välttelevästi kiintyneillä lapsilla on vaikeuksia negatiivisten tunteiden ilmaisussa. Tällä tavalla kiintyneiden lasten vanhemmat eivät vastaa herkästi lasten viesteihin. Mikäli lapsi havaitsee, että aikuinen ei reagoi hänen tunteisiinsa kuin kielteisellä tavalla, hänen täytyy itse oppia säätelemään näiden tunteiden näyttämistä ja suojautumaan aikuisen negatiivisilta tai torjuvilta reaktioilta. (Hautamäki 2011, 35.) Ristiriitaisen-vastustavalle kiintymyssuhteelle ominaista on, että lapsi samaan aikaan sekä hakee että vastustaa aikuisen kontaktia. Lapset, jotka ovat kiintyneet tällä tavalla, ovat kokeneet aikuisten epäjohdonmukaista vastaamista heidän tarpeisiinsa. Aikuiset ovat myös reagoineet kielteisesti lasten osoittamiin tunteisiin. Lisäksi tällaiset vanhemmat toimivat välillä omien ja välillä lasten tarpeiden mukaisesti. (Ainsworth ym., 1978, Hautamäen 2011, 35–36 mukaan.)

4 LAPSEN VUOROVAIKUTUSSUHTEET

Lapsen sanotaan olevan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa jo sisäisten tekijöiden kuten nälän vuoksi. Lapsen varsinainen vuorovaikutusympäristö muodostuu kuitenkin lapsen päivittäisestä sosiaalisesta lähiympäristöstä. Yleensä kyseessä on lapsen perhe, mutta myöhemmin lähiympäristöksi muodostuvat myös päivähoitopaikka ja ystäväpiirit. (Launonen 2010, 10–11.) Hyvä sosiaalinen verkosto tukee lapsen kehitystä, sillä myönteiset kokemukset vertaisryhmässä antavat lapselle mahdollisuuden tuntee kuuluvansa ryhmään sekä mahdollisuuden kehittää sosiaalisia taitojaan ja itsetuntemustaan (Laine & Neitola 2002, 15). Seuraavissa alaluvuissa käsittelemme lasten erilaisia vuorovaikutussuhteita. Luvuissa kerromme lasten välisistä vuorovaikutussuhteista, jossa on myös mukana sisarus-ten välinen vuorovaikutus. Lisäksi luvuissa esitellään kasvattajan ja lapsen välistä vuorovaikutusta sekä lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta.

4.1 Lasten välinen vuorovaikutus

Lasten välinen vuorovaikutus on tärkeässä roolissa sosiaalisten suhteiden ja taitojen kehittymisessä. Lapsen vertais- ja ystävyysuhteet vahvistavat lapsen ryhmään kuulumisen tunnetta ja suojaavat lasta negatiivisilta emotionaalisilta kokemuksilta. Vertais- ja ystävyysuhteet voivat esimerkiksi ehkäistä syrjäytymistä ja vähentää riskiä, että lapsi joutuu kiusaamisen kohteeksi. (Asher & Coie 1990; Hodges ym. 1999, Revon 2013, 117 mukaan).

Ystävyysuhteiden perustana pidetään lasten välisiä sosiaalisia suhteita ja halua ylläpitää turvallisuuden tunnetta. Lapset alkavat muodostaa ystävyysuhteita jo varhain, sillä jo alle kolmevuotiaiden lasten välisissä suhteissa alkaa näkyä ystävyiden tunnusmerkkejä, kuten jakamista, iloa ja läheisyyttä. Lisäksi jo 2–3-vuotiailla lapsilla on taipumus ystävänsä valintaan. Tämä piirre korostuu entisestään mentäessä kouluun. (Kyrölampi-Kylmänen 2010, 91–92.) Salmivallin (2005, 36) mukaan Asher ja Parker (1989) tuovat esille, että ystävyysuhteiden tehtäviä ovat kumppanuus, virikkeiden saaminen, hauskanpito, sosiaalisten kompetenssien kehittyminen, läheisyys, emotionaalinen tuki sekä tarvittaessa neuvojen ja avun

saaminen. On myös huomattu, että ystävyysuhteet helpottavat lapsen sopeutumista uusiin asioihin, kuten esimerkiksi siirtymistä päiväkodista kouluun (Laine & Neitola 2002, 17).

Jotta sosiaalinen verkosto tukisi lapsen kehitystä, on sosiaalisten suhteiden laatu tärkeää. Ystävyys- ja vertaissuhteilla katsotaan olevan erilainen laadullinen merkitys lapsen psykososiaalisessa kehityksessä (Repo 2013, 117). Molemmat ovat kuitenkin tärkeitä lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta. Laine ja Neitola (2002, 14) tuovat esille myönteiset kokemukset vertaisryhmistä. Vertaisryhmässä lapsella on mahdollisuus tuntea kuuluvansa ryhmään ja hän saa mahdollisuuden kehittää sosiaalisia taitojaan ja itsetuntemustaan. Ystävyysuhteet takaavat kuitenkin vuorovaikutuksen laadun, sillä pelkkä kuuluksituleminen tai hyväksyntä ei varmista kehittymistä. Vuorovaikutussuhteiden täytyy muodostua laadullisiksi ja vuorovaikutuksellisiksi, jotka taas vahvistavat lapsen itsearvostusta, emotionaalista hyvinvointia sekä kehittävät lapsen sosiaalista kompetenssia ja prososiaalisia taitoja. (Repo 2013, 117–118.)

Päiväkodissa leikki muodostuu tärkeimmäksi toiminnan tuottajaksi. Leikissä lapset muodostavat ainutlaatuisen moninaisen vuorovaikutusympäristön, jossa he voivat luoda yhteistä toimintaa sekä keskinäisiä sosiaalisia suhteita (Wood 2004, 19-30, Ikonen 2006, 160 mukaan). Jo varhaisessa vaiheessa lapsi valitsee leikkikaveriksi samaa sukupuolta olevan lapsen ja sukupuoli onkin selkein ystävän valinta- tai valikoitumisperuste (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 92). Leikissä voidaan nähdä lasten välistä yhteistyötä sekä harjoitella ryhmä- ja sosiaalisia taitoja. Lisäksi leikki toimii ryhmää yhdistävänä toimintana ja vuorovaikutussuhteiden vahvistajana. (Ikonen 2006, 159–164.)

Kaverisuhteiden lisäksi myös sisarusuhteet voidaan nähdä tärkeänä osana lapsen vuorovaikutussuhteita. Sisarusuhteen on sanottu olevan yksi koko elämän tärkeimmistä, pisimmistä, mutta myös vaikeimmista ihmissuhteista. Lapsi kiintyy jo kahdeksan kuukauden iässä isompaan sisarukseensa ja vuotta myöhemmin jo ikävoi häntä. Sisarusten väliset riidat opettavat lapsille neuvottelutaitoja, erimielisyyksien käsittelyä, kompromissien tekemistä sekä pitämään omia puoliaan. Sisarusukset ovat taitavia kiusaamaan toisiaan, jolla saadaan myös vaihtelua niin sisarusten kuin koko perheen elämään. Vanhemmat antavat positiivista palautetta tai

kehuja usein lapsillensa. Lapsi oppii sisarusten myötä ymmärtämään, että jokainen saa vuorollaan myönteistä palautetta. On tärkeää muistaa kehua lasta ja antaa hänelle positiivista palautetta aina, kun siihen on pienikin tilaisuus. Lasta on hyvä kehua silloin, kun hän on reilu ja ystävällinen sisarustaan kohtaan, tällöin myös mustasukkaisen lapsen vahvuudet ja hyvä käytös tulevat esille. On hyvä kuitenkin muistaa, että sisarus on kaiken mustasukkaisuuden ja kinastelun keskeillä tärkeä läheisyyden ja lohdun lähde. Sisaruussuhteilla katsotaan myös olevan vaikutusta sosiaalisten taitojen ja empatiakyvyn kehittymiseen sekä ristiriitojen sietokykyyn. Kasvaessaan sisaruksen kanssa lapsi harjoittelee näitä taitoja päivittäin. (Juusola 2011, 127–129, 136.)

4.2 Lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus

Useimmilla suomalaisilla lapsilla vuorovaikutusympäristö laajenee jo varhain kodin ulkopuoliseen päivähoitoon. Tällöin sosiaalinen ympäristö koostuu pääosin saman ikäisistä lapsista sekä päivähoidon kasvattajista. Myös kasvattajista tulee tärkeitä kodin ulkopuolisia aikuiskontakteja. (Launonen 2010, 10–11.) Kuten jo edellä mainittiin muilla aikuisilla, kuten päivähoidon kasvattajilla, on suuri rooli lapsen sosiaalisten taitojen kehittämisessä. Lapset ovat vuorovaikutuksessa päivähoitossa niin toisten lasten kuin kasvattajienkin kanssa. Kasvattajalta, joka on loukkaava tai epäasiallinen on vaikea ottaa vastaan kasvatusta, jolloin lapset eivät myöskään kuuntele tai kunnioita häntä. (Juusola 2011, 15–16.)

Lapsen siirtyminen kotoa päivähoitoon on suuri muutos. Kasvattajalla on valtava vastuu siitä, että lapsi tulee yksilöllisesti huomioitua ja että lapsi sosiaalistuu uuteen ympäristöön. Kasvattajan tulee hyödyntää omia vuorovaikutustaitojaan, jotta lapsi tuntisi olevan turvassa ja luottaisi aikuiseen. Lapsen vuorovaikutustapoihin vaikuttavat lapsen temperamentti, sosiaaliset taidot ja kehityksen yksilölliset piirteet, jotka kasvattajan on tunnistettava. Lapsen on yleensä helpompi löytää paikka ryhmässä ja saada osaksi luottamusta, kun hänen vuorovaikutustaidot ovat kehittyneemmät. Ammattitaitoisen kasvattajan on kehitettävä lapsen vuorovaikutustaitoja, esimerkiksi ryhmätoiminnassa. (Järvinen ym. 2016, 159–161.) Alkuvaiheen kohtaamiset päiväkotiryhmässä ja niihin sisältyvät lyhyet vuorovaikutuksen hetket

voivat olla tärkeitä lasten välisten vuorovaikutussuhteiden syntymiselle. Tämän vuoksi kasvattajilta vaaditaan usein kykyä ymmärtää ryhmäprosesseja ja ohjata niitä lasten kehitystä tukevaan suuntaan. (Karila ym. 2006, 112.)

Ryhmätoiminnan vetämisen lisäksi päiväkodin kasvattajilta odotetaan ryhmän toiminnan seuraamista, ohjaamista ja valvontaa sekä oikea-aikaista osallistumista toimintaan. Kasvattajien täytyy myös huolehtia, että jokaisella lapsella olisi mahdollisuus osallistua yhteiseen toimintaan sekä harjoitella sosiaalisia taitoja ja siten tuntea kuuluvansa ryhmään. (Karila ym. 2006, 109.) Lisäksi päiväkotinähdään keskeisenä kehitysympäristönä, jossa varhaiset sosiaaliset suhteet syntyvät ja kehittyvät. Se on myös paikka, jossa niitä tulisi tukea. Kasvattajat tekevät tärkeää työtä alusta lähtien lasten ystävyysuhteiden solmimisen edistämiseksi ja niiden ylläpitämiseksi. (Repo 2013, 117, 119.)

Tarsalainen (2015, 20–21) lainaa artikkelissaan varhaiskasvatuksen lehtorin Sylvia Tastin (2015) luentoa, jossa Tast tuo esille sen kuinka tärkeää on, että lapsi löytää oman ja turvallisen viitekehyksen. Tähän vaikuttaa se kuinka tuttuja lapset ovat toisilleen sekä henkilökunnan pysyvyys. Lisäksi on tärkeää, että lasten toverisuhteet otetaan huomioon suunniteltaessa pedagogista toimintaa, tästä puhutaan tietoisena pedagogiana. Kasvattajan on ymmärrettävä, ettei lasten vertaissuhdeverkosto synny välttämättä itsestään, vaan aikuisen ja kasvattajan on pidettävä huolta, että lapsi löytää oman paikkansa ryhmästä. Myös kasvattajan tekemillä pienilläkin valinnoilla voidaan vahvistaa lapsen vertaissuhdeverkostoja ja tällöin ehkäistä lasten syrjäytymistä. (Tast 2015.)

4.3 Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus

Vanhemmilla on tärkeä ja merkittävä rooli lapsen vuorovaikutustaitojen ja –suhteiden kehittämisessä. Suomalaiset lapset kasvavat yleensä ydinperheessä, jolloin perheeseen kuuluu yksi tai kaksi aikuista ja yksi tai kaksi lasta. Tällöin myös lapsen ja vanhempien suhde on kiinteä ja se muodostuu keskeiseksi osaksi vuorovaikutustaitojen oppimisessa. Eron voi nähdä esimerkiksi muiden kulttuurien perheistä, joissa perheet ovat isompia ja ydinperheet laajempia. Tällöin lapsi saattaa kuulua kuitenkin kiinteämmin johonkin laajempaan yhteisöön kuin suomalais-

sessä ydinperheessä. (Launonen 2010, 10–11.) Perinteisesti on myös katsottu, että vanhempien tehtävänä on lapsen kasvattaminen ja sosiaalistaminen (Neitola 2012, 34).

Oppiakseen hyvät sosiaaliset taidot lapsi tarvitsee rajat ja rakkautta. Lapsi on turvassa liian rajuilta sosiaalisilta kolhuilta, kun rajat ovat lujat ja tukevat, mutta samaan aikaan myös lempeät. Liian ankara kuri, liian suuret odotukset tai lapsen tahdon ohittaminen saattavat vaikuttaa negatiivisesti lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen ja ystävyysuhteiden muodostumiseen. Samalla tavalla myös liian salliva kasvatustyyli kotona haittaa sosiaalisten taitojen kehittymistä. Tällöin lapsi hämmentyy, kun rajat ja säännöt ovat epämääräiset eikä niitä noudateta. Epämääräiset sekä noudattamatta jätetyt säännöt ja rajat voivat johtaa lapsen turhautumisaggressioon. Kuten aiemmin on tullut esille, lapsi turvautuu aggressioon, kun hän ei hallitse riittävän hyviä sosiaalisia taitoja ja keinoja. Jos vanhemmat turvautuvat aggressiiviseen kasvatustyyliin usein, se tarttuu myös lapseen. Lapsen sosiaalinen kehitys saattaa vaarantua, jos perheen yleisimpiin ongelmanratkaisutaitoihin kuuluu hallitsematon aggressio. (Juusola 2011, 21–23.)

On tärkeää, että aikuinen on vahvasti läsnä pienten lasten vertaissuhteissa ja tuntee ystävien välisen suhteen laadun ja luonteen sekä ymmärtää, ettei siihen kuulu alistamista tai dominoivaa käytöstä (Repo 2013, 118). Keskustelu on tehokkaan kasvatukseen lisäksi myös tärkeä taito. Keskusteluun turvaudutaan usein vasta ongelmatilanteen ilmetessä. Tällöin lapselle saattaa muodostua keskustelusta käsitys, että hän on tehnyt jotain kiellettyä. Siksi olisikin hyvä, että lapsen kanssa käytäisiin myös tavallisia ja hauskoja keskusteluja, sillä keskustelussa lapsi harjoittelee sosiaalisia vuorovaikutustaitojaan. Lisäksi keskustelussa joudutaan kuuntelemaan ja odottamaan vuoroa, jolloin nämä taidot harjaantuvat. (Juusola 2011, 28–29.) Keltikangas-Järvinen (2010, 189–190) tuo myös Juusolan tapaan esille vanhemman ja lapsen keskustelun tärkeyden. Hän nostaa myös esille huomion siitä, että vanhemmat ovat yhä useammin töissä kodin ulkopuolella ja esimerkiksi sosiaalisten taitojen opettaminen jää paikalla olevalle aikuiselle. Usein tämä henkilö on päivähoiton kasvattaja.

Lapsen sosiaalistuminen voidaan määritellä hyväksytyksi tulemisena vertaisryhmässä sekä onnistuneeksi vuorovaikutukseksi toisten ihmisten, lähinnä vertaisten-

sa kanssa. On hyvä muistaa, että sosiaalistuminen ei välttämättä suju ongelmitta. Ongelmia voi ilmetä lasten välisessä kanssakäymisessä, kuten torjutuksi tulemisessa. Tällöin vanhempien tulee toimia lapsensa sosiaalistumisprosessissa opettajina, neuvoina ja muokata lapsen sosiaalista ympäristöä. Sosiaaliprosessin kasvatus voidaan jakaa suoraan ja epäsuoraan vaikutukseen. Suoriin vaikutuksiin kuuluu määräykset, ohjaamiskäytännöt ja neuvot, kun taas epäsuoria vaikutuksia ovat vanhemmuudesta riippumattomat asiat. Niitä voivat olla esimerkiksi työelämä, kiire ja lähiympäristön riittämätön tuki. (Neitola 2012, 34–35.)

5 PÄIVÄKOTI-IKÄINEN LAPSI TEKNOLOGIAN JA MEDIAN KÄYTTÄJÄNÄ

Lasten teknologian ja median käytöstä tehdyt tutkimukset osoittavat, että lasten teknologian ja median käyttöä ei valvota riittävästi. Nykyään lasten mediankäyttö taidot ovat jopa paremmat kuin aikuisten. Tämä aiheuttaa huolta ja ajatuksia siitä, kuinka teknologian välineitä osattaisiin käyttää oikein. Mediakasvatuksen avulla pyritään huomioimaan lapsen tunne-elämää. Mediakasvatuksen avulla lapsen on mahdollista käsitellä mediasta välittyneitä voimakkaita tunteita ja niiden synnyttämiä kokemuksia. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 9.)

Teknologia ja media eivät opeta elämässä tarvittavia sosiaalisia taitoja. Lapsen tasapainoinen kehitys vaatii pitkäjänteistä työstämistä, konfliktitilanteiden selvittämistä, epäonnistumisien ja muiden negatiivisten tunteiden sietämistä. Liiallinen teknologian ja median käyttö voi olla riski sosiaalisten taitojen kehittymiselle, mikäli ne korvaavat aidot ystävyysuhteet ja vähentävät ongelmanratkaisutaitoja. (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006, 94.) Seuraavissa kahdessa alaluvussa puhumme lapsesta ja teknologiasta sekä lapsesta ja mediasta.

5.1 Lapsi ja teknologia

Turja (2014, 198) määrittelee teoksessaan teknologian käyttämällä useiden eri asiantuntijoiden näkemyksiä. Hän määrittelee teknologia-käsitteen toimintana, jossa ihmiset kehittävät ja käyttävät työkaluja, koneita, materiaaleja, järjestelmiä, prosesseja ja tekniikoita ratkaistakseen ongelmia. Lisäksi ihmiset käyttävät teknologiaa toimiakseen tavoitteiden, tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Lapset oppivat vähän kerrallaan käyttämään olemassa olevaa teknologiaa, mutta silti se on sanana pienelle lapselle outo. (Turja 2014, 199.)

Teknologian soveltamismahdollisuudet päiväkodissa kasvavat jatkuvasti. Teknologia tarjoaa päiväkotikäisille lapsille uusia työvälineitä esimerkiksi vuorovaikutuksen tukemiseen. Lapset voivat teknologian avulla saada ohjausta ikätovereiltaan, kasvattajilta tai vanhemmiltaan ja täten myös olla vuorovaikutuksessa heidän

kanssaan. Lisäksi teknologiaa käytetään nykyisin myös oppimisen tukena, jolloin teknologia rikastuttaa ja laajentaa päiväkotien arkea. Esimerkiksi visuaaliset animaatiot ja stimulaatiot sopivat myös päiväkodissa oppimisen tueksi. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 94–96.)

Teknologia tuo mukanaan niin hyviä kuin huonojakin puolia. Mahdollisuutena voidaan nähdä, että lapsi ja kasvattaja voivat uudella tavalla olla vuorovaikutuksessa keskenään. Teknologiaa käyttäessä voidaan saada esille lapsen oma asiantuntemus teknologiasta, sillä lapset kasvavat teknologian ja digitaalisuuden ympäröimänä ja voivat täten myös haastaa kasvattajia asiantuntemuksellaan. Teknologia tuo myös opetukseen uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia. Teknologian myötä tulee myös haasteita, jotka on hyvä tiedostaa. Teknologian hallitseminen ja sen käyttämisen taito voivat luoda eriarvoisuutta lasten keskuudessa. On mahdollista, että teknologian käyttö voi muuttaa sosiaalisen kanssakäymisen ja vuorovaikutuksen muotoja. Lisäksi teknologian myötä lapset voivat vaatia vastauksia heidän kysymyksiinsä välittömästi. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 100–101.)

5.2 Lapsi ja media

Vanhempien rooli lasten median käytössä on merkittävä, sillä lapset tarvitsevat siinä opastusta, tukea ja mallia. Lasten kuuntelu, vanhempien läsnäolo sekä yhdessä tekeminen luovat lapselle perustan oikeanlaiseen median käyttöön. Lapset saavat kotoa vaikutteita omaan mediakäyttäytymiseen. Tämän vuoksi lapsen kehityksen kannalta on erittäin tärkeää, että vanhemmat asettavat mediankäytölle rajat ja säännöt. (Media ja lapsen ikä, 20.3.2015.) Kotien mediaympäristöt ovat lapselle uusi ja tärkeä kasvuympäristö, jota on kuitenkin tutkittu vasta vähän (Lahikainen 2015,15).

Median ajatellaan vähentävän lapsen mielikuvitusleikkejä. On ajateltu, että media luo lapsen leikille valmiin rungon, jolloin se vähentäisi lapsen omaa luovuutta. Lapset kuitenkin käsittelevät leikin avulla asioita, joita he näkevät pelien, elokuvien sekä leikkien välityksellä. Median välityksellä nähdyt ideat, opit ja hahmot antavat lapselle mahdollisuuden käsitellä asioita eri näkökulmista sekä luovat lapselle rajattoman tilaisuuden mihin vaan. (Leikit ja media, 30.3.2015.)

Ylösen (2012, 91) mukaan lapset käyttävät mediaa hyödyksi ollessaan vuorovai-
kutuksessa päiväkodin lasten kanssa. Tämä näkyy esimerkiksi medialeikeissä.
Ylönen määrittelee medialeikin leikkinä, jossa aihe on otettu mediasta ja me-
diakulttuurista, joten medialeikkiä ei voi muodostua ilman kytköstä itse mediaan.
Hänen mukaansa mediakulttuuriin kuuluu erilaiset mediasisällöt, kaupalliset oheis-
tuotteet ja erilaiset teknologiavälineet. Mediakulttuurista onkin tullut yhä kaupalli-
sempaa ja globaalimpaa.

Medialla ja teknologialla on tärkeä rooli lapsen tunne-elämän kehittämisessä. On
tärkeää muistaa, että mediakasvatus ei sisällä karaisemista tai siedätyshoitoa,
vaan tulee varmistaa, että lapsi ei altistu liian varhain rankoille tunnekokemuksille.
Kronqvist ja Kumpulainen (2011, 103) muistuttavat, että mediaelämysten tulisi olla
lapsen kehitys- ja kestopuolelle sopivia ja päiväannoksen tulisi olla kohtuullinen.
Mediakasvatuksessa käytettävät toimintatavat ovat hyvinkin arkisia. Niitä voivat
olla esimerkiksi käyttövuoron odottaminen ja keskustelut mediaan liittyvistä asiois-
ta, kuten elokuvista tai peleistä. On tärkeää, että aikuinen ilmaisee kiinnostuksensa
lapsen mediamielityksiin. Lisäksi on tiedostettava, että viihdemediakin voi
kehittää ja opettaa tärkeitä taitoja. Esimerkiksi pelien pelaaminen kehittää ongel-
manratkaisutaitoja, strategista ajattelua, avaruudellista hahmottamista, silmän ja
käden koordinaatiota ja reaktionopeutta. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 103–
104, 107.)

Kronqvist ja Kumpulainen tuovat teoksessaan (2011, 101) esille myös median
syyllistämisen leikin ja lapsuuden loppumisesta. He myöntävät kyllä, että teknolo-
gian ja lapsen suhde on moniulotteinen ja joskus myös jännitteinen. He korostavat
kuitenkin myös sitä, että teknologia ja media eivät yksin pysty turmelemaan lap-
suutta. Heidän mukaansa teknologiasta ei muodostu erillistä osaa lapsen elä-
mään, eikä se heidän mukaansa vähennä muita mielenkiinnon ja tekemisen koh-
teita. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 103.)

Kronqvist ja Kumpulainen (2011, 103) sekä Lahikainen (2015, 31–32) tuovat esille,
että median aiheuttamat pelot ilmenevät usein pelkotiloina ja painajaisunina. Me-
dia muokkaa pelkoja ja esimerkiksi televisioruudulta tuleva kuva on lapselle yhtä
todentuntuista kuin muu maailma. Kielellisen kehityksen myötä lapsi kuitenkin al-

kaa erottaa todellisuuden ja virtuaalitodellisuuden toisistaan. (Lahikainen 2015, 31–32.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa tuomme esiin, miten toteutimme tutkimuksemme. Kerromme aluksi tutkimusmenetelmästä ja siitä, miten päädyimme kyseiseen menetelmään. Esittelemme myös, miten keräsimme aineiston ja sen, miten analysoimme tutkimusaineiston. Lisäksi käsittelemme tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä sitä, miten ne ilmenevät meidän opinnäytetyössämme.

6.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu

Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmäksi valitsimme kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän. Halusimme saada haastateltavilta kokemustietoa koskien päiväkotikäisten lasten sosiaalista vuorovaikutusta. Koimme, että laadullisella tutkimusmenetelmällä saamme laajasti ja monipuolisesti kerättyä tutkimusaineistomme. Emme halunneet saada tilastollista tietoa, jonka vuoksi tutkimusmenetelmänä laadullinen vastasi paremmin tarpeisiimme.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kerääjä pyrkii kokoamaan mahdollisimman laajan ja monipuolisen aineiston, jotta tutkimusongelmaan saataisiin ratkaisu. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija ei tunne tutkittavaa ilmiötä tai siihen vaikuttavia tekijöitä. Aineistoa kerätään niin kauan, että saadulla aineistolla saadaan ratkaistua tutkimusongelma. Laadullisen tutkimuksen ongelmana voidaan nähdä se, että aineisto on usein runsasta ja moninaista, jolloin tutkijan voi olla vaikea löytää vastaus asettamaansa tutkimusongelmaan. Aineistoa voi olla tekstinä, kuvina tai nauhoituksena. Usein analysoinnin helpottamiseksi aineisto työstetään tekstimuotoon. Verrattaessa laadullista tutkimusta määrälliseen, eli kvantitatiiviseen tutkimukseen, voidaan todeta, että laadullisella tutkimuksella ei ole määrällisen tutkimuksen tavoin yhtä ja tiettyä menetelmää aineiston käsittelylle. Aineistoa täytyy esimerkiksi tiivistää ja pilkkoa osiin. (Kananen 2015, 128–129.)

Valitsimme tutkimuksen aineistokeruumenetelmäksi haastattelun, koska koimme että haastattelemalla kasvattajat saisimme parhaiten aineistoa opinnäytetyöhömme. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 73) tuovat teoksessaan esille myös haastattelun joustavuuden. Haastattelijalla on mahdollisuus auki kertoa kysymyksiään ja käydä

keskustelua haastateltavan kanssa. Haastattelun ideana on saada mahdollisimman paljon aineistoa tutkimuksen aiheesta, jolloin on suositeltavaa antaa haastattelukysymykset haastateltaville jo ennakoon. Lisäksi haastattelun etuna nähdään, että haastateltavien valintaan voidaan vaikuttaa ja näin haastateltaviksi voidaan valita henkilöitä, joilla on varmasti tietoa tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

Valitsimme haastattelumuodoksi puolistrukturoidun haastattelun eli teemahaastattelun. Teemahaastattelu sopi mielestämme parhaiten opinnäytetyömme tavoitteisiin ja tarkoitukseen. Teemahaastattelu mahdollisti myös esimerkiksi tarvittaessa kysymysten auki sanoittamisen ja tarkentavat kysymykset. Puolistrukturoidun haastattelun runko muodostuu ennalta sovittujen teemojen ja tarkentavien kysymysten varaan, sillä ennalta valitut teemat perustuvat jo aikaisemmin tutkittavasti ilmiöstä tiedettyihin asioihin. Teemahaastattelussa kysymysten asetteluun katsotaan olevan vapaamuotoista. On kuitenkin muistettava, että puolistrukturoidun haastattelun avulla on pyrittävä löytämään vastauksia tutkimuksen tarkoitukseen, ongelmaan tai tutkimustehtävään. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Seuraavaksi esittelemme opinnäytetyömme pääkysymykset.

Opinnäytetyömme pääkysymyksiksi muodostuivat:

1. Millaisia käsityksiä kasvattajilla on lasten sosiaalisista suhteista ja taidoista?
2. Miten lapsen ja perheen väliset sosiaaliset suhteet ilmenevät päiväkodissa?
3. Millainen on kasvattajan rooli lapsen sosiaalisissa suhteissa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja sosiaalisten taitojen tukemisessa?
4. Miten teknologia vaikuttaa lasten sosiaalisiin suhteisiin, vuorovaikutukseen ja taitoihin?

6.2 Tutkimuksen kulku

Toteutimme opinnäytetyömme yhteistyössä Alavuden kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Otimme yhteyttä Alavuden varhaiskasvatusjohtajaan ja tiedustelimme

heidän mahdollisuutta, kiinnostusta ja tarvetta lähteä toteuttamaan opinnäytetyötä kanssamme. Varhaiskasvatusjohtaja oli kiinnostunut tekemään yhteistyötä kanssamme ja hän otti asian esille yhteisessä palaverissa päiväkodinjohtajien kanssa. Otimme itse yhteyttä päiväkodinjohtajiin ja kysyimme heidän mahdollisuutta osallistua tutkimukseemme. Saatuamme myönteisiä vastauksia päiväkodinjohtajilta, sovimme varhaiskasvatusjohtajan kanssa tutkimuslupa-asiat.

Asetimme haastattelukriteeriksi, että haastateltavilla tulisi olla vähintään kolmen vuoden työkokemus alalta. Valitsimme työkokemus kriteeriksi kolme vuotta, koska halusimme tutkimuksessa myös selvittää, kuinka lasten sosiaalinen vuorovaikutus on muuttunut vuosien aikana. Kasvattajan virallisella ammattinimikkeellä ei ollut tutkimuksemme kannalta oleellista merkitystä. Emme myöskään asettaneet tutkimuksellemme ikä- tai sukupuolikriteeriä. Saimme päiväkodinjohtajilta tutkimukseemme sopivien ja kiinnostuneiden kasvattajien yhteystiedot. Tämän jälkeen otimme itse yhteyttä kasvattajiin ja sovimme yhteiset haastatteluajat.

Mietimme yhdessä haastattelukysymykset ja lähetimme ne opinnäytetyön ohjaajalle tarkistettavaksi. Lopulta haastattelukysymyksiä oli yhteensä 14 neljään eri teemaan liittyen. Lähetimme tutkimuskysymykset haastateltaville kasvattajille samassa yhteydessä, kun sovimme haastatteluajankohdan ja paikan. Haastattelukysymykset ovat opinnäytetyömme liitteenä (Liite 1). Kerroimme myös haastateltaville opinnäytetyömme aiheesta sekä tutkimuksemme pääkohdista. Tutkimukseemme valikoitui neljä Alavuden päiväkotia ja yhteensä seitsemän haastateltavaa kasvattajaa. Kasvattajat olivat koulutukseltaan lastenhoitajia ja päiväkodinopettajia. Lisäksi muutamilla kasvattajilla oli myös toinen ammattinimike.

Haastattelut toteutettiin yksilohaastatteluina päiväkodeissa touko- ja kesäkuun aikana. Pyrimme siihen, että haastattelimme saman päiväkodin kasvattajat samalla kerralla. Haastattelut toteutettiin rauhallisessa tilassa, jossa ei ollut muita. Tällöin saimme rauhassa ja luottamuksellisesti haastatella kasvattajia. Tiloina käytettiin esimerkiksi taukotiloja. Haastattelujen kesto vaihteli 20 minuutista 40 minuuttiin. Nauhoitimme haastattelut sekä kirjoitimme haastattelun aikana oleellisia asioita muistiin.

6.3 Tutkimustulosten analysointi

Opinnäytetyömme tutkimustuloksia analysoidessa käytimme sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa tarkastellaan tekstimuotoista tai sellaiseksi muunneltua aineistoa. Aineistoa tarkastellaan eritellen, tiivistäen sekä yhtäläisyyksiä ja eroja etsien. Sen avulla halutaan muodostaa tutkittavasti ilmiöstä mahdollisimman tiiviskuvaus, jonka avulla pyritään liittämään tulokset laajempaan kontekstiin ja muihin tutkimustuloksiin. Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105, 109–116.)

Heti haastattelujen jälkeen litteroimme, eli puhtaaksikirjoitimme haastattelut. Puhtaaksikirjoitimme haastattelut sanatarkasti, jolloin otimme mukaan myös täytesanat kuten ”no niin”, ”joo no” ja ”niinku”. Yhdestä haastattelusta tuli puhtaaksikirjoitettua tekstiä yhteensä noin kuusi sivua. Litteroinnin jälkeen etsimme tutkimusaineistomme vastauksista yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia, jotka merkitsimme eri väreihin. Aineiston olemme koodanneet kasvattajien mukaan tunnisteilla K1, K2, K3 ja niin edespäin, heidän anonymiteettinsä säilyttämiseksi.

Tutkimustuloksia tehdessä tutustuimme litteroituun materiaaliin ja kokosimme yhteenvedon kasvattajien vastauksista. Vastauksien pohjalta muodostimme tutkimustuloksiemme teemat. Ennen tutkimustulosten kirjoittamista jaoimme tutkimuksen teemat keskenämme, jolloin tutustuimme omaan teemamme syvällisemmin. Teemoiksi muodostuivat lasten sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot, perhesuhteiden merkitys lapsen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kasvattaja lapsen sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten taitojen tukijana sekä teknologia ja media päiväkotikäisen lapsen elämässä. Tutkimustuloksia kirjoittaessa poistimme kasvattajien haastatteluesimerkeistä turhat täytesanat.

6.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusetiikka kuvaa tutkimuksen moraalisia sääntöjä ja arvoja. Tutkimusetiikka voidaan rajata koskemaan tieteenalan sisäisiä asioita. Lisäksi se voidaan määrittää tutkijoiden ammattietiikaksi, joka sisältää ne arvot, normit ja asenteet, joita tut-

kijan tulisi ammatissaan noudattaa. Tutkimusetiikan normit voidaan jaotella totuuden etsimistä ja tiedon luotettavuutta kuvastaviin normeihin. Lisäksi normit voidaan jakaa tutkittavien ihmisarvoja ilmentäviin normeihin sekä tutkijoiden välisiä vuorovaikutuksia ilmentäviin normeihin. (Kuula 2006, 21–22).

Totuuden etsimistä ja tiedon luotettavuutta kuvastavat normit auttavat tutkijoita noudattamaan tieteellisen tutkimuksen menetelmiä sekä välittämään luotettavia ja totuudenmukaisia tuloksia. Tutkimustiedon luotettavuuteen vaikuttaa olennaisesti tiedon keruu, käsittely ja tutkimustulosten säilytys. Tutkittavien ihmisarvoa kuvaavat normit auttavat kunnioittamaan haastateltavien ihmisarvoa. Ihmisarvon pitäminen mielessä tutkimuksen erivaiheissa auttaa tutkijoita välttymään erilaisilta vahingoilta ja väärinkäsityksiltä tutkimuksen aikana. Tutkijoiden välisiä vuorovaikutuksia ilmentävät normit auttavat huomioimaan ja kunnioittamaan kanssa tutkijoiden ajatuksia ja mielipiteitä. Tutkimusetiikan normit ovat tärkeässä roolissa silloin, kun toisilta ihmisiltä kerätään tietoa tutkimustarkoitukseen. (Mäkinen 2006, 114–115.)

Suomen kaikki ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia ohjeita tieteellisistä käytännöistä. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on perustettu vuonna 1991. Neuvottelukunnan luomat tutkimuseettiset ohjeet edistävät tieteellisten käytäntöjen noudattamista ja torjuvat epärehellisyttä. Yhteiset tieteelliset käytännöt edistävät tutkimuksen eettistä hyväksyntää ja lisäävät tulosten luotettavuutta ja uskottavuutta. Hyviä tieteellisiä käytäntöjä ovat muun muassa tiedeyhteisöjen tunnistamien toimintatapojen noudatus, muiden tutkijoiden työn huomioon ottaminen sekä tieteellisten tutkimusten kriteerien soveltaminen. (Mäkinen 2006, 172.) Hyvän tieteellisen käytännön mukaista on, että tutkimus on alusta asti toteutettu yksityiskohtaisesti ja tieteen vaatimusten edellyttämällä tavalla. Hyvän tieteellisen tutkimuksen käytännön merkki on tutkimusryhmän jokaisen osapuolen aseman, oikeuksien, osuuden, vastuun ja velvollisuuden korostaminen tutkimuksen erivaiheissa. Tieteellisiin käytäntöihin kuuluu ilmoittaa tutkimukseen osallistujille ne yhteistyökumppanit, jotka ovat osana tutkimusta. (Mäkinen 2006, 173.)

Tutkimustoiminnassa halutaan välttää virheitä, joten tutkimuksen jälkeen on arvioitava tutkimuksen luotettavuus. Luotettavuus jaetaan validiteettiin ja reliabiliteettiin. Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu ja re-

liabiliteetti taas käsittelee tutkimustulosten toistettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134–136.) Kun luotettavuusarviointi on tehty, voidaan varmistua sitä, että tulokset ovat luotettavia. Luotettavuuskysymykset tulee huomioida jo työn suunnitteluvaiheessa, koska valitulla menetelmällä taataan laadukas ja luotettava lopputulos. Mikäli luotettavuuskysymys unohdetaan ja se otetaan esille vasta tutkimusosan tekemisen jälkeen, ei luotettavuutta voida parantaa enää jälkikäteen. (Kananen 2010, 128.) Tutkimuksen luottamuksella tarkoitetaan niitä sopimuksia ja lupauksia, jotka tutkija solmii tutkittavan kanssa. Mikäli tutkija lupaa tutkittavalle, että aineisto on vain hänen käytössään, sopimus katsotaan lain mukaiseksi. (Kuula 2006, 88 – 89.)

Tutkimusetiikkaan kuuluu, että tutkittavilla on mahdollisuus pysyä tuntemattomina, eli heidän nimeään ei julkaista tutkimuksessa. Lupaus anonymiteetin pitämisestä saattaa tehdä tutkittavista avoimempia, jolloin he saattavat rohkaistua vastaamaan syvällisemmin heiltä kysyttäviin kysymyksiin. Tutkittavat voidaan pitää tuntemattomina eri keinoin. Tutkittavista voidaan puhua numeroin tai kirjaimin tai esimerkiksi sukupuolen mukaan. Tässäkin tilanteessa tulee olla tarkkana, ettei tutkittavien merkintä tapa voi millään tavalla paljastaa heidän henkilöllisyyttään. Pieniä tietoja tutkittavista voi kuitenkin tarpeen vaatiessa ilmaista. Me kysyimme haastattelussa työsuhteen kestoa ja ammattinimikettä. Nämä kaksi asiaa ovat laajoja tietoja, eikä niiden ilmoittaminen paljasta haastateltavan henkilöllisyyttä. (Mäkinen 2006, 114–115.)

Tutkittavalle voidaan kertoa konkreettiset ratkaisut, jotka on tehty luottamuksellisuuden takaamiseksi. Lupasimme haastateltavillemme, että puhtaaksikirjoitetuamme haastattelut poistamme äänitetyt tallenteet sekä litteroidut tekstit. Lupasimme myös ettemme missään yhteydessä mainitse haastateltavien nimiä. Emme ole säilyttäneet haastateltavien tiedostoja nimillä vaan numeroilla, kuten haastateltava 1 ja haastateltava 5. Vakuutimme myös haastateltaville, että ainoastaan me kuuntelemme nauhoitetut äänitteet ja käsittelemme aineistot. (Tutkittavien informointi 12.1.2016.)

Yhtenä osana tutkimuksen luottamusta on tutkimuksen toteutuksen selostaminen tutkittavalle. Tämä osoittaa kunnioitusta tutkittavia kohtaan ja lisää näin ollen luottamusta. Halusimme alusta asti kunnioittaa tutkittavia kertomalla heille kaiken

oleellisen tutkimukseemme liittyen. Kerroimme heille ennen haastatteluja tutkimuksen aiheen, lähetimme kysymykset sekä haastattelutilanteeseen liittyvät oleelliset tiedot kuten tavan, jolla haastattelun toteutamme sekä keston. Olemme arvioineet heille ajan, koska heidän on mahdollista nähdä valmis työ ja mitä kautta he voivat sen nähdä. Mikään ei siis tullut haastateltaville yllätyksenä, sillä etenimme täysin sovitun kaavan mukaan. (Tutkittavien informointi 12.1.2016.)

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Lasten sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot

Suurin osa kasvattajista oli sitä mieltä, että lasten sosiaaliset suhteet ovat hyvät, mutta myös vaihtelevat. Kasvattajien vastauksista tuli esille lasten rohkeus sosiaalisissa suhteissa. Tällä he tarkoittivat sitä, että suurin osa lapsista ottaa nopeasti kontaktia toisiin lapsiin ja he uskaltavat pyytää kasvattajilta apua sekä juttelevat paljon kasvattajille. Osa kasvattajista koki, että lasten sosiaalsiin suhteisiin vaikuttavat lasten perhetaustat. Kyseiset kasvattajat kokivat, että lapset, joita viedään pienestä pitäen eri harrastuksiin, ovat sosiaalisempia, kuin ne lapset, jotka viettävät suurimman osan ajasta kotona. Lisäksi he olivat sitä mieltä, että perheen sisaruksilla ja erilaisilla tavoilla on merkitystä lapsen sosiaalisissa suhteissa. Kahdessa seuraavassa aineistoesimerkissä kasvattajat kuvaavat lasten sosiaalisia suhteita sekä perheen merkitystä lapsen sosiaalisissa suhteissa.

Nämä mä näen ihan hyvänä. Ne on vaihtelevia koska se vaikuttaa se lasten kotitaustat ja ne tavat millä tavalla siellä kohtaavat toisiaan. Ehkä tässä voisi, että lapsista on välittömämpiä ja rohkeampia ottamaan kontaktia toisiinsa ja sitten tämmösillä on lisääntymässä itsekkyyys ja omaehtoisuus, että sitä näkyy enemmän kuin aikaisemmin. Mutta mä pidän hyvänä, että rohkeus ja omaehtoisuus on noussut esille. Lapset uskaltavat tulla kysymään ja uskaltavat tulla puhumaan. Kyllä sitä on vielä, että en mä näe sitä hirveän suurena sitä eroa. Tänä päivänä toisilla on enemmän sosiaalisia suhteita, toisilla vähemmän. (K3)

Mun mielestä kaiken kaikkian nykyään lapset on aika rohkeita ja sosiaalisia ja ottaa hyvin äkkiä kontaktia kavereihin. Varmaan siihen vaikuttaa nämä lapsia käytetään pienestä pitäen harrastuksissa, perheet viettää itteki sosiaalista elämää. (K7)

Kasvattajat kokivat sosiaaliset taidot hyvin vaihteleviksi. He täsmensivät, että osalla lapsista on hyvät sosiaaliset taidot ja osalla vähän heikommat. Lisäksi osa lapsista pystyy toimimaan kaikkien ryhmän lasten kanssa, kun taas osa lapsista kykenee toimimaan vain parhaiden kavereiden kanssa. Haastateltavat kasvattajat olivat sitä mieltä, että juuri päiväkodissa lapset harjoittelevat sosiaalisia taitoja. He näkivät, että lapsen iällä on merkitystä sosiaalisten taitojen suhteen. Lisäksi kas-

vattajien mukaan iällä on merkitystä siihen, kuinka paljon lapset tarvitsevat harjoitusta sosiaalisissa taidoissa. Eräs kasvattaja korosti haastattelussa lasten suvaitsevaisuutta. Hän koki, että tämän päivän lapset hyväksyvät erilaiset lapset ja he osaavat ottaa toiset lapset huomioon. Suvaitsevaisuus tulee esille seuraavassa aineistoesimerkissä.

Suvaitsevaisuutta tulee jo näin nuorena, että opitaan hyväksymään erilaisia lapsia ja sitte ku meillä on erityislapsia niin kauheen luontevasti toiset ottaa niitä mukaan leikkeihin. Niin se on tosi tärkeätä näis sosiaalis taidoissa tulevaisuutta ajatelessa. Kun koulussa tulee luokkaan semmosia maahanmuuttajia, niin niihin on tavallansa jo oppinu täällä päiväkotia maailmassa. Sillälaila ajattelin nämä sosiaaliset taidot tässä kohtaa. Semmonen erilainen suvaitsevaisuus, että kun sosiaalisia suhteita on paljon, niin osataan ottaa toiset huomioon. (K5)

Kasvattajat olivat sitä mieltä, että lapset tulevat yleisesti ottaen hyvin toimeen toistensa lasten kanssa. He olivat yhtenäisesti myös sitä mieltä, että suurimmalla osalla lapsista on paras kaveri tai paras kaveriporukka, jonka kanssa he mieluiten päivän aikana leikkisivät ja toimisivat. Osa kasvattajista toi myös kuitenkin esille sen, että lasten ikä vaikuttaa paljon siihen, onko heillä parasta kaveria. Kasvattajat toivat esille, että pienillä lapsilla ei suurella todennäköisyydellä vielä ole parasta kaveria. Lapset oppivat päiväkodissa toimimaan niin pienissä kuin isoissakin ryhmissä. Kasvattajat pyrkivät vaikuttamaan muun muassa erilaisten ryhmäjakojen kautta siihen, että lapset olisivat päivän aikana kontaktissa useiden lasten kanssa. Seuraava aineistoesimerkki kuvaa sitä kenen kanssa ja millä perusteella lapset leikkisivät mielellään päivän aikana toisten lasten kanssa.

No varmaa jos ne itte saa valita ne on aina ne samat kaveri ja aina on niin pojissa ku tytöissä niitä ns. suosikkeja joittenka kans kaikki haluais olla. Tuolla pienten puolelta tää ei ollu niinkää yleistä, mutta nyt ku on ollu tässä isommilla, niin nehän jaetaan sitte aikalailla suunnitellusti ryhmiin tiettyjen juttejen jälkeen. Toki on sillä lailla, että joskus välipalan jälkeen sanotaan nyt saatte leikkiä vapaasti ja valita kaverit. Mutta monesti ne on vähän ohjelmoinu niitä niin, että kaikki leikkii tavallaan kaikkien kanssa. (K7)

Haastateltavat kasvattajat kokivat, että ujo lapset tarvitsevat todella paljon aikuisia. Haastatteluista nousi esille, että kasvattaja on läsnä oleva aikuinen, joka tukee ja rohkaisee lasta. Eräs kasvattaja koki henkilökunnan pysyvyyden erittäin tärkeänä asiana juuri ujojen lasten kohdalla. Hänen mielestään ujo lapsi on sosiaalisem-

pi ja juttelee enemmän, kun ympärillä on pysyvä henkilökunta. Kasvattajat olivat sitä mieltä, että ujoilla lapsilla on melko vähän sosiaalisia suhteita ja yleensä he tukeutuvat tuttuun kaveriin tai aikuiseen. Kasvattajien näkemys on, että ujut lapset hakeutuvat hyvin vähän toisten lasten seuraan. Muutamat kasvattajat olivat sitä mieltä, että ujoilla lapsilla saattaa ujoudesta huolimatta olla hyvät sosiaaliset taidot. Eräs kasvattajista olisi sitä mieltä, että lapsen päästessä yli ujoudesta, hänestä voi kuoriutua hyvät sosiaaliset taidot. Seuraava aineistoesimerkki kertoo siitä, mikä merkitys kasvattajalla on ujon lapsen sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten taitojen tukemisessa.

No siinä on tosi tärkeää, että aikuinen on tukena ja rohkaisijana ja vaikkapa, että aikuinen on mukana siinä leikkimässä ja ottaa siihen muitakin lapsia. Tai sitten aikuinen on läsnä, ku on jotain lapsiryhmiä tukena sille ujoille tai aralle lapselle. (K1)

Kasvattajat kertoivat, että aggressiiviset lapset ilmentävät aggressiotaan siksi, että he saisivat huomiota, koska he eivät osaa sitä muulla tavoin ilmaista. Osa kasvattajista lisäsi, että aggressiivisilta lapsilta puuttuu sosiaaliset taidot. Eräs kasvattaja koki, että lapsen aggression aiheuttaa jokin erillinen tekijä, kuten nälkä tai jano. Nälkä tai jano saa lapsen käyttäytymään aggressiivisesti kasvattajia tai muita lapsia kohtaan. Kasvattajat olivat sitä mieltä, että aggressiivisesti käyttäytyvät lapset ilmaisevat aggressiota lyömällä, tönimällä, potkimalla, sekoittamalla toisten lasten leikkejä sekä sylkemällä. Kasvattajien mielipiteet jakoutuivat kahtia siitä ilmentävätkö lapset aggressiota samalla tavalla kasvattajia ja lapsia kohtaan. Osa oli sitä mieltä, että lapset käyttäytyvät samalla tavalla molempia kohtaan, mutta osa taas oli sitä mieltä, että lapset käyttävät enemmän fyysistä väkivaltaa toisia lapsia kohtaan ja enemmän henkistä väkivaltaa kasvattajia kohtaan. Henkinen väkivalta koettiin uhmaamisena, haukkumisena ja karkaamisena. Seuraavissa kahdessa aineisto esimerkissä kasvattajat kuvaavat aggressiivisen lapsen käytöstä.

Mun mielestä aggressiivinen lapsi voi hyvinkin olla sosiaalinen ja olla tosi sosiaalinen ja tulla toimeen muiden aikuisten ja lasten kanssa. Mutta sitten kun tulee niitä pettymyksiä tai, joku saa lapsen suuttumaan sitten se menee helposti ylitte, että sitten helposti satuttaa toisia lapsia tai henkilökuntaa tai. Usein lyödään, potkitaan, raavitaan, purraan riippuu vähän iästä, että tommoset kuus vuotiaat enää pure, mut-

ta mitä pienempi niin sitä enemmän. Usein leluja heitellään, heitellään tai leluja potkitaan. Se on se tapa purkaa aggressiota. (K2)

Jos mennään ihan sinne ääripäähän, kyllä se on iha sitä fyysistä. Ihan fyysisesti tai kielellisesti. Ja semmosena johtaa sitä leikkiä, tehdään niin kuin minä sanon, ja minä keksin tämän leikin ja tämä on minun leikkikaveri. Voivat omia sitten jonkun yhden ja sitten tulee niitä yhteentörmäyksiä. Ja miten se aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi käyttäytyy, niin sekin on yksilöllistä. Tuleeko se sanallisena vai fyysisenä vai uhmaamisena, siinä on kaikki variaatiot myös siinä. (K3)

Yleisesti ottaen kasvattajat kuitenkin kokivat, että nykypäivänä lapset käyttäytyvät hyvin. He ovat kilttejä ja tottelevat. Eräs kasvattaja koki, että ryhmässä on aina joku lapsi, joka tarvitsee enemmän huomiota ja sääntöjen kertausta. Hänen mielestään erityisesti syksyllä kerrataan sääntöjä ja opetellaan olemaan päiväkodissa. Hänen mielestään lapset kuitenkin muistuttavat usein toinen toisiaan säännöistä.

Mun mielestä aika hyvin emmä tiä onko se täällä maalla, kyllä kasvattajia uskotaan. Pitää olla johdonmukainen ja kaikilla kasvattajilla se sama näkemys asioista. Että kaikki vie johdonmukaisesti eteenpäin. Että kyllä en mä koe että tottelemattomuus olisi lisääntynyt. Eikä sitä aggressiivisuutta aikuista kohtaan, joskus tietysti tunne kuohussa saattaa lapsi yrittää lyödä, mutta se on todella harvinaista, että aikuisia kohtaan. Pitää olla todella tunne kuohuissaan, että lapsi ei hallitse itseä. Ei semmosta, että joku ois yrittänyt mua lyödä, ei tuu ees mieleen. Kyllä tietysti kavereita, saman ikäisiä lapsia ja muita lapsia kohtaan, siinä tunne kuohussa, on välillä sitä lyömistä, ja mitä pienempi lapsi on, niin sitä helpommin lyömään, kun ei ole niitä taitoja ole muuhun selvittelyyn. Mutta en mä koe ainakaan, että se ois mitenkään lisääntynyt ainakaan täällä meillä maalla. (K6)

Monet kasvattajat mainitsivat vastauksissaan, että lasten sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot ovat hyvin vaihtelevia ja yksilöllisiä. Haastateltavien kasvattajien mielestä lasten sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten taitojen määrä ja laatu ovat myös lapsen persoonasta kiinni. Osa kasvattajista korosti myös kodin merkitys, eli sitä miten ja kuinka paljon kotona harjoitellaan sosiaalista vuorovaikutusta.

7.2 Perhesuhteiden merkitys lapsen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa

Jokainen kasvattaja toi haastattelussa esille sisarussuhteen tärkeyden ja sen merkityksen lapsen kasvulle ja kehitykselle. Lisäksi suurin osa kasvattajista ilmaisi, että sisarukset hakeutuvat toistensa seuraan juuri lohdun ja turvan saamiseksi. Kasvattajat toivat esille, että sisaruksen puolia pidettiin esimerkiksi ulkoilutilanteissa. Sisaruksen seuraan hakeuduttiin enemmän varsinkin päiväkodin alkaessa, mutta kun päiväkotirytmiin päästiin, molemmat sisarukset löysivät usein omia kavereitaan. Osa kasvattajista toi esille, että vanhempi sisarus huolehti enemmän nuoremmasta sisaruksestaan, osa taas toi esille, että iällä tai sukupuolella ei ollut tähän merkitystä.

No kyllä varmaan aluksi. Se on ihan luontaista, että isompi huolehtii pienemmästä, mutta se voi olla myös toisinpäin, jos se pienempi on nopeempi uusiin asioihin tutustumaan, niin se tulee se isompi sitten perässä. No näkyy se varmaan sitten syksyllä, kun tulee uudet ryhmät, niin silloin enemmän ollaan yhdessä, mutta sitten siihen löytyy omia kavereita. Ja kyllä sitten sisarusten välillä näkyy onnellisuus ja ylpeys siitä omasta sisaruksesta, kun se on samassa ryhmässä. (K3)

Mitä oon kattellu niin ulkona hakeudutaan monesti (sisaruksen seuraan) ja ei oo väliä hakeutuuko isompi pienemmän seuraan vai toisinpäin. Se on ihan sisaruksesta kiinni. (K7)

Aineistossa tuli selvästi esille, että oli kaksi eri käyttäytymistä, kun haastatelimme kasvattajia sisarussuhteista. Kasvattajat toivat esille, että osa sisaruksista hakeutui toisensa seuraan, kun taas osa sisaruksista ei hakeutunut päiväkotipäivän aikana juuri ollenkaan toisen seuraan, vaan päinvastoin. Kasvattajien näkemysten mukaan osa sisaruksista oli tyytyväisiä, kun ei tarvinnut olla sisaruksen kanssa päiväkotipäivän aikana. Kasvattajat näkivät myös, että se oli lapsi- ja perhekohtaista. Kasvattajat toivat myös esille, että vanhempien kanssa sitouduttiin siihen, että molemmat sisaruksista löytäisivät omia kavereitaan päiväkotivuoden aikana, vaikka se alkuun saattaisikin olla haastavaa. Seuraavassa kahdessa aineistoesimerkissä tulee esille kasvattajien näkemyksiä sisarussuhteista.

Tääkin on niin tapaus- ja perhekohtaista. Meillä on tässä tällähetkellä kolmet sisarukset niin esimerkiksi sellanen tyttö ja poika niin he ei hakeudu toistensa seuraan, päinvastoin ihanaa ku saa olla eri hommissa, mutta sitten on taas tämmöset vähän hiljaisemmat sisarukset jotka

on vähän, tosi vähän, meillä hoidossa, he on kuin paita ja peppu. Ne hakee toisiltaan selvästi sitä turvaa ja sitten on taas kaks poikaa, sisarusta, niin ne leikkii jonkin verran, että se on niin tapauskohtasta, toiset hakee sen turvan ja toiset on taas onnessaan, kun saa vähän etäisyyttä. (K4)

Sisarukset tuli, viis ja kolme. Niin ne oli, ne leikki koko ajan vain kahdestaan. No sitten vasussa sovittiinkin vanhempien kanssa, että ihan otetaan tavoitteeksi, että kumpikin löytäisi omia kavereita ja me ollaan keevääseen menessä päästy siihen tavoitteeseen. Nyt ne ei leiki yhtään oikeestaan täällä keskenään, nyt ne on molemmat löytänyt omia kavereita. Toi on yleistä niinku aluksi sisarukset hyvinkin hakevat lohtua ja turvaa, mutta kun tottuu rytmiin ja sitten ne saavat omia kavereita. (K6)

Osa haastateltavista kasvattajista työskenteli päiväkodissa, joissa oli sisarusryhmät. Sisarusryhmissä työskentelevät kasvattajat toivat esille, että varsinkin näissä ryhmissä sisaruksen merkitys korostui entisestään. Sisarusryhmät olivat haastateltavien mielestä pelkästään positiivisena asiana.

Toki ku meille tulee pienet, siis semmoset niin ne laitetaan aina samaan ryhmään ja sit katotaan. Ne saattaa olla vuoden kaksi samassa ryhmässä ja sit katotaan. Meillä ei oikeestaan mitää tiettyä ikää koska ne niinku erotetaan toisistaan vaan ihan sen lapsen parasta ajatellen. Tavallaan et, koska se isompi tarvii esimerkiksi enemmän muitten lasten seuraa tai se pienempi, et se pääsee siitä isommasta tavallaan "eroon". (K7)

Kasvattajat toivat esille, että lapsen ja vanhemman kohtaaminen on aina tärkeä hetki niin lapselle kuin vanhemmallekin päiväkotipäivän jälkeen. Erityisesti sillä nähtiin olevan merkitystä lapselle. Lisäksi kontaktin ottaminen nähtiin tärkeänä ja sitä pyrittiin myös havainnoimaan lapsen ja vanhemman vuorovaikutustilanteissa. Pääsääntöisesti hakutilanteet nähtiin hyvinä tilanteina, joissa molemmat osapuolet tulivat kohdatuksi. Kasvattajien näkemyksien mukaan lapsen ja vanhemman kohtaamisessa oli perhekohtaisia eroja. Lisäksi perheen tottumuksissa nähtiin olevan eroja.

No hakutilanne on tosi tärkeä heti, kun aattelee, että lapsi on pitkän päivän hoidossa. Niin siten se vanhemman ja lapsen kohtaaminen, lapsella on ikävä ja saattaa kuulua, että miks sä vasta nyt tulit... Jotkut ottaa lapsen syliin ja kyllä mitä on nähnyt nii on semmonen lämmin olo, kun lapsi ja vanhempi kohtaa (K3)

Mutta hakutilanteissa mä justiin tykkään havainnoida sitä, että juokseeko se lapsen sen vanhemman syliin, onko iloinen, surullinen tai suuttunut. Ku joskus ne on harmissaan, että kun joku leikki jää kesken ja sitten onko se aina sama. Kyllähän ne on semmosia tilanteita jotka kertoo paljon. Kumminkin näkee minkälainen se on se lapsen suhde vanhempiin. (K2)

Jotkut on tosi innokkaita vanhemmat kyselemään ja ottamaan selvää. Jotkut vanhemmat vähä huikkaa oven raosta ja nenä näkyy oven reiästä ku ne huikkaa lapsensa, että se riippuu niin paljon perheestä. (K6)

Lisäksi haastatteluissa tuli esille, että joissakin tilanteissa vanhemmalle oli jouduttu hienovaraisesti huomauttamaan puhelimeen puhumisesta. Tällöin kasvattajat ohjeistivat, että puhelu tulisi puhua autossa loppuun, jonka jälkeen he voisivat vastatulla hakemaan lapsen. Tällä haluttiin varmistaa, että vanhempi oli läsnä ja otti lapsen huomioon hakutilanteessa. Lisäksi kasvattajat toivat esille, että myös heille joissakin tilanteissa vanhemman huomion saaminen oli hankalaa, jos vanhempi ei ollut lapsen haku- tai tuontitilanteessa aidosti läsnä.

Meillä on ollu sellanen, että jos toistuvasti vanhempi tulee se luuri korvalla ja vaan nappaa sen. Niin silloin sanotaan, että puhelun voi niinku puhua autossa loppuun ja tulla sitten ilman puhelinta hakemaan, että se ottaa sen lapsen huomioon ku se tulee hakemaan. (K7)

No monestihan vanhemmilla on niin kiire, varsinkin hakutilanteessa tosi monella on se puhelin tossa korvalla et se on vähän silla, että vinkataan tuolta et hei annatko meidän lapsen tänne ja monesti ollaan iltapäivällä siinä ulkona, ne jää tonne niinku rappuselle ja sieltä vinkataan sitten puhelin kourassa, että hei tulinko hakemaan, vähän tähän tyyliin. (K4)

Kasvattajat toivat esille, että jotkut vanhemmat halusivat esimerkiksi hakutilanteessa tarkemmin tietoa lapsen päivästä. Esille tuli kuitenkin, että usein hakutilanteessa vanhemmalla oli kiire ja lapset olivat väsyneitä sekä nälkäisiä päiväkotipäivän jälkeen. Haku- ja tuontitilanteet nähtiin nopeina tilanteina, jolloin vanhemman kanssa ei voitu kunnolla keskustella. Lisäksi nähtiin, että lapsen kuullen ei pystytty vanhemman kanssa keskustelemaan lapsen asioista.

7.3 Kasvattaja lapsen sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten taitojen tukijana

Kasvattajilla oli todella yhteneväiset mielipiteet ja näkökulmat siitä, miten lasten sosiaalista vuorovaikutusta tuetaan. Suurin osa oli sitä mieltä, että lapsen sosiaalista vuorovaikutusta tuetaan mallintamalla, kannustamalla, rohkaisemalla, välittämällä ja olemalla läsnä. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että aikuinen on lapsen tasolla puhuessaan lapselle. Osa kasvattajista mainitsi tärkeänä tekijänä myös sen, että kasvattaja on aidosti mukana lasten toiminnassa, kuten leikissä. Leikkiä seuraamalla kasvattajat pystyvät helposti puuttumaan tarvittaessa epäkohtiin. Osa kasvattajista koki, että ujoille lapsille tehoaa enemmän kannustaminen ja rohkaiseminen. Aggressiivinen lapsi puolestaan tarvitsee enemmän läheisyyttä ja mallintamista. Yleisesti kuitenkin kaikki edellä mainitut tukemisen tavat tukevat kaikkia lapsia.

Muutama kasvattaja koki, että ennakkoinnilla on suuri vaikutus lasten sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Tällä he tarkoittivat esimerkiksi erilaisten toimintojen mahdollistamista sekä erilaisten ja toimivien ryhmien muodostamista. Yksi kasvattajista totesi, että kaikki tilanteet tulee huomioida alkaen lasten istumajärjestyksistä. Tärkeäksi tukemisen tavaksi koettiin myös kaikkien lasten kuuleminen. Kahden kasvattajan mielestä oli todella tärkeää, että kaikkien lasten mielipide kuullaan ja heille annetaan aikaa vastata. Yksi kasvattajista sanoi lasten kuulemisesta seuraavasti: ”Annetaan sille hiljasellekki aikaa vastata”. Seuraava lainaus kertoo haastateltavan ajatuksista lasten sosiaalisten suhteiden tukemisesta.

No, kaikki lapset tarvitsee semmosta aikaa ja välittämistä. Ja hyväksymistä ja aikaa semmosta läsnäoloa. Aitoa läsnäoloa. Mä oon tässä ja mä oon sua varten ja mä välitän susta. Ja semmosta mallinantamista vuorovaikutuksesta. Sanotetaan ja kerrotaan, että varsinkin jos tulee joku ristiriitatilanne, että mites tässä selvitään. Tilanteen selvittäminen ja jokaisella on puheenvuoro ja saa kertoa, jos tulee riitatilanne mitä tapahtui. Varsinkin nyt eskarilapset, että selviättekö tästä eteenpäin, että voitteko kaksistaan mennä sopimaan. Tarvitaan rohkaisua ja keinojen antamista siihen tilanteisiin. Ja kannustamista ja kehittämistä ja ohjaamista. Ja kertoa mikä on hyväksyttävää, ja sitten no miltä susta tuntuis, jos sulle joku tekis noi, että yrittää herättää sen lapsen tunne maailman. Ja sitten kaikki yhteiset hetket, satuhetket, liikuntajutut, musiikkihetket, kaikki semmoset on mahdollisuuden paikkoja harjoitella. Ja sitten, jos on oikein ujo lapsi, niin aikuinen menee sinne

leikkiin mukaan, ja menee sinne lattialle ja leikkii mukana. Ja ottaa muutamia lapsia ja menee itse mukaan, niin ujo ja arka lapsi uskaltaa lähteä leikkimään muiden kanssa. (K3)

Yksinäisten lasten sosiaalisia suhteita ja sosiaalisia taitoja kasvattajat kertoivat tukevan kannustamalla, rohkaisemalla ja tukemalla. Kasvattajat sanoivat, että on tärkeää tukea ja kannustaa yksinäisiä lapsia leikkimään toisten kanssa. Kasvattajat kokivat, että heidän läsnäolollaan ja mukaan menemisellä on tärkeä merkitys yksinäisille lapsille. Yksinäisten lasten mukaan ottaminen erilaisiin toimintoihin koettiin hyväksi tukimuodoksi heidän sosiaalisille suhteille ja -taidoille. Kasvattajat tuovat esiin, että leikkiessään yksinäisen lapsen kanssa he ottavat usein toisia lapsia mukaan leikkiin. Tällöin yksinäinen lapsi saisi myös toisista lapsista leikkikaverin.

Kasvattajat kertoivat, että on tärkeää antaa yksinäisen lapsen tutustua rauhassa ja pikkuhiljaa toisiin lapsiin. Haastateltavien kasvattajien mukaan ei saa kiirehtiä kaverin etsimisessä, ei saa painostaa, eikä saa liikaa käskää yksinäistä lasta ottamaan kontaktia toisiin lapsiin. Kasvattajien haastatteluista tuli esille myös se, että sallitaan lapsen yksinäisyys. Kasvattajat kertoivat, että jotkut lapset viihtyvät enemmän yksinään ja haluavat olla yksin. Heidän mielestään oli tärkeää, että sallitaan heidän yksinäisyys. Seuraava aineistoesimerkki kertoo ujojen lasten sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemisesta.

No usein ne yksinäiset lapset on aika paljon siitä syystä yksinäisiä että ne on ujoja. Sitten juuri samanlailla kuin ujojen lapsen sosiaalisia suhteita ja taitoja. Eli kannustamalla leikkiin yhden lapsen kanssa ja jos ei uskalla muiden, ei halua muiden niin yhden kanssa ensin ja pikkuhiljaa sitten siitä. Mutta sitten jos lapsi haluaa olla yksin, sitten on semmosia lapsia jotka on esim ainoita lapsia niin ne on tottunu leikkimään siellä kotona yksin, niin ei ne kaipaa siihen lähelle välttämättä ketään. Totta kai saa olla yksin. Mutta tukee sitä, että hyvä ois välillä leikkiä muiden kanssa, että oppisi niitä yhteisiä sääntöjä. Se on vähä sillalaila pikkusen huijaamalla, ensiksi ei hyväksykään kaveria ensin johonkin pallopeleihin vaan haluaa aikuisen kanssa potkia palloa, mutta sitten kun pikkuhiljaa rupeekin syötteleämään ja äkkiä siirtyy taka-alalle ja sitten huomaa, että siellä ne potkii. Se tapahtuu vähän huomaamatta, kun vain antaa aikaa. No sitten jotkut joukkuepelit, lauluhetket, joissa ollaan ryhmässä, niin siellä ne yksinäiset lapset jotka leikkii yksin niin saa niitä sosiaalisia taitoja. (K2)

Lasten monipuolisten sosiaalisten suhteiden tukemisesta tuli monia erilaisia asioita esille. Osa kasvattajista koki tärkeäksi lasten monipuolisten sosiaalisten suhteiden tukemisessa kaveriporukoiden sekoittamisen ja lasten niin sanotun arpomisen eri toimintoihin. Kasvattajien näkemysten mukaan lapset ottaisivat tällä tavalla päivän aikana kontaktia eri kavereihin. Osa kasvattajista kertoi kannustavansa lapsia leikin kautta tutustumaan uusiin kavereihin ja sitä kautta saamaan päivän aikana kontaktia useisiin lapsiin. Yksi kasvattajista tiivistä omassa haastatteluvastauksessaan melkein kaiken sen mitä muut kasvattajat toivot erikseen ilmi:

No leikkihän on se kautta minkä kautta se lapsi harjoittelee. Sen mahdollisuus ja monipuolisuus. Oli se ns. vapaa leikki tai aikuisen ohjama leikki tai liikuntaleikki tai muu semmoinen. Nyt meillä on täällä se leikkialuetoiminta. Sehän ohjaa tosi hyvin lapsia leikkimään eri lasten kanssa ja samalla se niitä arkoja ja ujoja rohkaisee. Se voi olla tämmöselle ujolle lapselle se kynnykskysymys, että apua. Sitten kun on useita, se ei tunnu enää. Voidaan aikuisen kanssa jutella että mitä sä tykkäisit tehdä, ja sitten mennä lapsen kanssa sinne leikkiin. Järjestetään niitä mahdollisuuksia, erilaisia ja leikkialuetoiminta on siitä hyvä, että se mahdollistaa sen lapsen oman valinnan, että aikuinen ei sano että sä meet tonne. On tärkeää että se lapsen oma ajatus saadaan käyntiin, että mitä halutaan tehdä. Se on kaikessa toiminnassa, että se lapsen ajatusmaailma saa liikkeelle. (K3)

Kasvattajat kokivat sosiaalisten suhteiden ja -taitojen tukemisen kaikkien lasten kohdalla melko samanlaiseksi. He korostivat aikuisen läsnäoloa ja leikin kautta monipuolisten suhteiden tukemista. Eräs kasvattajista muistutti kuitenkin siitä, ettei kasvattajan kuitenkaan tarvitse olla liikaa osallistumassa lasten leikkiin ja sitä kautta tukemassa lasten sosiaalisia suhteita ja -taitoja.

Mä ajattelisin näin että pienten kans pitää olla useimmiten mukana ja niillä tapahtuu jotenki äkkiä ne on äkkinäisiä ja tulee jostain lelusta riitä niin sinähän ny voi tapahtua. Saattaa lelu lentää tai mitä hyvänsä. Mutta noilla isoilla, jos niillä hyvä leikki on keske, niin miksi se aikuinen menis sinne tai jos ne haluaa jatkaa jo aloitettua leikkiä, niin miksi se aikuinen menee sitä sekottamaan. (K7)

Läsnäolon lisäksi yleisesti tärkeimpiä tukimuotoja ja tapoja oli kannustaminen leikkiin toisten lasten kanssa. Kasvattajien antamaa rohkaisua ja mallintamista pidettiin myös tärkeänä osana lasten sosiaalisten taitojen ja suhteiden tukemista. Mallintamisella kasvattajat tarkoittivat erityisesti sitä, että he näyttävät lapsille esimerkkiä sosiaalisista taidoista. Tärkeä on kuitenkin muistaa erään kasvattajan vas-

taus, jossa hän kertoi, että lapset ovat päiväkodissa sitä varten, että he oppivat sosiaalisia taitoja ja harjoittelevat sosiaalisia suhteissa olemista.

7.4 Teknologia ja media päiväkotikäisen lapsen elämässä

Kasvattajat kokivat, että teknologian käyttö oli lisääntynyt myös heillä itsellään päiväkodissa. Päiväkodeissa käytettiin useita erilaisia ohjelmia ja sovelluksia. Näiden avulla työntekijät kirjasivat itsensä sisälle ja joiden avulla lasten vanhemmat ilmoittivat lapsensa hoitoon. Lisäksi kasvattajat toivat esille, että teknologian myötä tiedonsiirto oli helpottunut ja internetistä sekä mediasta saa paljon tietoa myös päiväkodin toiminnasta.

Alavuden varhaiskasvatuksessa lasten käytössä oli myös ollut tabletteja, jotka olivat olleet osa mediahanketta. Kasvattajat toivat esille, että tablettien käyttämisen myötä oli pelattu jonkin verran oppimispelejä sekä harjoiteltu muita taitoja, joista oli hyötyä myös sosiaalisten taitojen kannalta. Kasvattajat kertoivat, että lapset opettelivat odottamaan vuoroa ja apua, opettelivat mediakriittisyyttä ja medialukutaitoa. He myös harjoittelivat valokuvaamaan ja muokkaamaan ottamiaan kuvia. Osa kasvattajista toi kuitenkin esille, että heidän mielestään lapset menivät tablettien käytöstä ylikierröksille, vaikka niitä käytettiin harvoin ja vain opetusmielessä. Seuraavat kaksi aineistoesimerkkiä kertovat tablettien käytöstä päiväkodissa.

Meillä itseasiassa oli tossa parivuotta tommonen mediahanke, joka on nyt loppunut, jossa on sitten lapsia opetettu käyttämään tablettia ja sellasta vähän mediakriittisyyttä ja medialukutaitoo. – He on saanut valokuvata leluja ja muokkailla niitä ja sen projektin kautta on saatu tähän päiväkotiin tabletteja käyttöön, minkä avulla käydään välillä semmosia opetuspelejä lasten kanssa. (K4)

Tabletit on välillä, että niillä on semmosia opetuspelejä käytetty, mutta tuntuu, että niistäkin osa meni jo ihan ylikierröksille, vaikka niitä otettiin tosi harvoin. (K1)

Kasvattajat kertoivat ja havainnollistivat, että lapset puhuvat paljon teknologiasta ja se myös välittyy leikkeihin. Erityisesti kasvattajat toivat esille, että lapsien puheista tuli ilmi, että teknologiaa ja mediaa käytettiin paljon kotona ja sen käyttö oli koko ajan lisääntymässä. Eräs kasvattaja toi esille, että erityisesti pojista näkyi, että ko-

tona saatettiin pelata pelejä ilman valvontaa. Osa kasvattajista kertoi, että varsinkin vanhemmilla lapsilla teknologia ja media saattoivat viedä aikaa leikkimiseltä. Suurin osa kasvattajista kuitenkin toi esille, että leikin asema päiväkodissa oli silti säilynyt ennallaan. Aineistoesimerkit kuvaavat sitä miten teknologian ja median käyttö näkyy lapsissa.

Kyllähän lapset puhuu, tosi paljon. On pelannu tietokoneella kotioloissa ja onhan se tätä päivää. Siitähän me ei päästä mihinkään, että lisääntyvässä määrin. (K3)

Sanotaanko näin, että lasten puheissa näkyy nykyään enemmän se, että kotona käytetään paljon läppäreitä ja puhelimia. (K5)

Teknologian ja median osuus on lisääntynyt päiväkodissa sekä sen ulkopuolella. Kasvattajilta kysyttäessä he toivat esiin, että teknologialla ei ole vielä ollut suurta vaikutusta lasten vuorovaikutustaitoihin tai sosiaalisiin suhteisiin. Osa kasvattajista ei osannut sanoa, että onko teknologialla ja mediallyllä ollut vaikutusta niihin. Vaikutusta nähtiin kuitenkin olevan yksittäisiin lapsiin. Osa kasvattajista ilmaisi, että lapsista näkyi, jos he käyttivät paljon teknologiaa tai mediaa, esimerkiksi pelasivat kotona tietokonepelejä, eikä heidän pelaamistaan rajoitettu. Tällöin kasvattajat totesivat, että teknologialla ja mediallyllä oli vaikutusta vuorovaikutustaitoihin.

Kyllä sillä on vaikutusta, mutta ei mitenkään laajasti. Ne on yksittäisiä lapsia, joilla se näkyy, kun nyt aattelee vuosien saatossa. On ollut muutama ihan semmonen lapsi ”puhuu” sitä tietokonekieltä, mutta ne on ihan muutamia. Niistä ei voi sillei yleistää ja silloinhan se näkyy niissä vuorovaikutustaidoissa, kun se ajatus on siellä tietokone, pelimaailmassa. (K3)

Kyllä lapset tuo tosi paljon puheissaan esille sitä, mitä kotona on pelattu, että kotona pelattu sitä ja kotona pelattu tätä ja taas sieltä päin tulee leikkeihin näkyviin asioita, mutta en mä sillai nää, että täällä ois mitenkään sosiaaliset suhteet vähentynyt teknologian vuoksi. (K4)

Pelien pelaaminen nähtiin ilmenevän leikeissä ja puheissa. Peleillä nähtiin olevan vaikutusta leikin juoneen. Eräs kasvattajista toi esille, että jopa kiellettyjä pelejä ihannoitiin ja lapset keskustelivat niistä päiväkodissa. Kasvattajat olivat ottaneet asian puheeksi vanhempien kanssa, jolloin oli ilmennyt, että kukaan lapsista ei kuitenkaan omistanut näitä kiellettyjä pelejä. Kasvattajan näkemyksen mukaan

päiväkodin lapset olivat kuulleet peleistä isommilta pojilta ja mielikuvitus oli tuottanut loput. Kasvattajat kokivat myös, että pelit olivat lapsille myös osa statusta. Kasvattajat painottivat, että he eivät kuitenkaan syyllistäneet koteja, sillä he näkivät, että nykypäivän lapset ovat herkempiä jäämään sinne ”tietokonemaailmaan”. Kaksi seuraavaa aineistoesimerkkiä kertoo siitä, miten kasvattajat ovat havainneet pelien vaikuttavan lapsiin.

Meillä paljon puhuttiin yhdessä välissä näistä GTA-peleistä, jotka on kielletty alle 18-vuotiailta, ja mä sanoinkin, että nämä pelithän ei kuulu teille ollenkaan. Nämä on ihan aikuisten pelejä mutta se oli sitten, kun käytiin vanhempien kanssa näistä vasu-keskusteluja niin ilmeni, että heillä kellään ei ollut näitä GTA-pelejä, että ne oli kuullu nää pojat sitten isompien poikien jutut ja sitten oma mielikuvitus tuotti sitten sen lopun. (K5)

En missään nimessä en niinku koteja syyllistä, en tarkoita sitä. Lapset on herkempiä, se lapsi jolla se jää ns. päälle, niin se voi olla, että se pelaa tosi vähän ja toisella ei se taas vaikuta ollenkaan. (K3)

Kaikki kasvattajat toivat esille, että heillä ei ole tullut vastaan tilannetta, jossa lapsen olisi ollut hankalaa olla päiväkodissa ilman teknologiaa tai mediaa. Osa kasvattajista koki, että on ollut tilanteita, joissa on saatettu ”kitistä” tablettien perään, mutta se ei kuitenkaan ollut tuottanut suuria hankaluuksia. Useat kasvattajat toivat esille, että lapset puhuivat kotona käyttävänsä mediaa ja teknologiaa. Kasvattajien näkemyksien mukaan, ne eivät kuitenkaan heijastuneet päiväkotimaailmaan. Haastatteluissa kävi ilmi, että lapset leikkivät kuitenkin mielellään ja käyttävät mielikuvitustaan keksiäkseen erilaisia leikkejä.

Se ei oo harvinaista, että ne puhuu, että ne pelaa kotona, mutta se on harvinaista, että ne puhuis, että haluais sinne kotiin pelaamaan. (K2)

Mutta toki sitten kun täällä on tabletit harvoin käytössä, niin onhan niiden perään välillä kiristy, että joko tänään saa tai pelataanko huomenna, että semmonen näkyy, mutta ei mitenkään, että niistä oltais riippuvaisia, ei en näe sitä niin. (K4)

Haastatteluissa tiedustelimme kasvattajien näkemyksiä ja mielipiteitä siitä, että millaisina he näkevät lasten sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot tulevaisuudessa teknologian lisääntyessä. Vastauksia oli monenlaisia, koska kyseessä oli mieli-

pidekysymys. Useat kasvattajat uskoivat, että lapselle leikki sekä muut ihmiset ja kaverit olisivat vielä se tärkein asia. Osa kasvattajista toi esille, että ihminen kaipaa kuitenkin aina toista ihmistä fyysisesti lähelle. Kasvattajat toivat kuitenkin esille, että heillä kasvattajina sekä vanhemmillä on suuri vaikutus lasten teknologian ja median käyttöön. He toivat esille, että lasta pitää ohjata teknologian käyttämisessä, kuunnella ja asettaa aika- ja ikärajoja. Jotkut kasvattajista toivat myös esille, että teknologialla ja medialla voi olla vaikutusta sosiaalisiin suhteisiin ja taitoihin, sillä teknologia kasvaa, muuttuu ja uudistuu.

Se on sitä tulevaisuutta, se teknologian lisääntyminen ja onko se sitten niin, että kun se lisääntyy niin se sitä arkipäivää sitten, että se ei oo erityinen juttu. Se on työväline, siten että millä lailla ja miten paljon, se on ikuisuus kysymys. Jokaisen pitää miettiä, että miten ne lapsen vuorovaikutustaidot saa kehittymään ja monipuolistumaan ja siinä on sitten vanhemmat ja kasvattajat isossa asemassa, että ohjaavat sitä teknologian käyttämisessä, kuuntelemista, ja kuinka ja kuinka paljon. (K3)

En tiedä kuinka pitkälti niitten pelien kanssa lähetään, mitä kaikkea teknologia tuo tullessaan, kun ei voi tietää. Mä uskon, että lapselle leikki on kuitenkin se tärkein juttu. Kyllähän sitten saattaa olla, että tulevaisuudessa jotain leikitään myös sen koneen kautta, jotenkin aatteellis sitä kuitenkin kaipaa sitä toista ihmistä, että leikkii mieluummin fyysisesti, jos siihen on mahdollista, toivon ainakin näin. (K6)

Esille nousi kuitenkin myös, että myöhemmässä vaiheessa teknologia ei ole enää uusia asia, joten siihen osataan myös varautua ja sitä osataan myöhemmässä vaiheessa miettiä. Tähän kyseiseen teemaan liittyvä kysymys sai aikaan paljon miettimistä tulevaisuuden osalta, jos ja kun teknologia ja median osuus myös päiväkodeissa kasvaa. Useat kasvattajat ilmaisivat myös, että he eivät osaa sanoa tai eivät tiedä mitä se tuo tullessaan. Heidän mielestään oli tärkeää, että osataan tiedostaa teknologian ja median hyvät sekä huonotkin puolet.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Seuraavaksi esittelemme tutkimustuloksissa esille nousseita pääkohtia. Tavoitteenamme oli saada konkreettista kokemustietoa päiväkotikäisen lapsen sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Mielestämme saimme monipuolisesti tietoa siitä, millaisia sosiaalisia suhteita ja taitoja päiväkotikäisellä lapsella on. Näitä tietoja vahvistivat useat eri kasvattajilta saadut esimerkit. Tavoitteenamme oli myös selvittää opinnäytetyössämme teknologian ja median vaikutuksia lapseen. Onnistuimme saamaan kattavasti vastauksia aiheeseen liittyen. Pyrimme siihen, että saisimme tutkimuksesta uutta tietoa ja monenlaisia näkökulmia opinnäytetyömme tutkimusaiheeseen liittyen. Mielestämme tässä tavoitteessa onnistuimme erittäin hyvin, sillä saimme laajasti uutta ja monipuolista tietoa ja konkreettisia esimerkkejä.

Opinnäytetyön ensimmäisenä tutkimustehtävänä oli selvittää lasten sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten taitojen laatua. Kasvattajat kokivat lasten sosiaaliset suhteet hyvinä, mutta myös vaihtelevina. Kasvattajat toivat esiin, että lapset hakeutuivat rohkeasti toisten lasten seuraan. Lisäksi lapset leikkivät kasvattajien mukaan helposti toisten lasten kanssa. Vaihtelevuudella tarkoitettiin, että osa lapsista tuli toimeen kaikkien päiväkotiryhmän lasten kanssa ja osalla lapsilla puolestaan oli tietty kaveri kenen seuraan hän hakeutui. Osa kasvattajista toi esille päiväkotikäisten lasten rohkeuden luoda uusia sosiaalisia suhteita. Sosiaaliset taidot ovat kasvattajien mielestä vaihtelevia. Tällä he tarkoittivat sitä, että osalla lapsista on hyvät sosiaaliset taidot, kun taas osalla ne ovat heikommat. Kasvattajat olivat sitä mieltä, että lapset tulevat yleisesti ottaen hyvin toimeen muiden päiväkodissa olevien lasten kanssa. Suurimmalla osalla lapsista nähtiin olevan paras kaveri, jonka kanssa he halusivat leikkiä.

Kasvattajat toivat esiin, että heidän läsnäolollaan oli tärkeä merkitys ujojen ja aggressiivisten lasten sosiaalisten suhteiden ja taitojen kehittymisessä. Myös Repo (2013, 120–121) korostaa kirjassaan läsnä olevan aikuisen merkitystä. Revon mukaan aikuisen läsnäololla on suuri merkitys silloin, kun lapsi haluaa harjoitella sosiaalisia suhteita ja taitoja sekä niiden ylläpitämistä. Läsnä olevan aikuisen päätehtävä on sanoittaa ja ohjata lasta tarvittavissa taidoissa silloin kun lapsi tarvitsee taitoja.

Ujoilla lapsilla koettiin olevan melko vähän sosiaalisia suhteita ja usein he turvautuvat tuttuun kaveriin tai aikuiseen. Kasvattajien mielestä aggressiiviset lapset ilmentävät aggressiota saadakseen huomiota, sillä he eivät osaa muulla tavoin sitä ilmaista. He olivat sitä, että aggressiivinen lapsi ilmaisee aggressiota lyömällä, tönnimällä, potkimalla, leikkien sekoittamisella ja sylkemisellä. Osa kasvattajista oli myös sitä mieltä, että lapset ilmentävät aggressiota samalla tavalla niin aikuisiin kuin lapsiin. Osa puolestaan oli sitä mieltä, että lapset ilmaisevat aggressiota fyysisesti toisia lapsia kohtaan ja henkisesti kasvattajia kohtaan. Lasten koettiin käyttäytyvän nykypäivänä yleisesti ottaen hyvin.

Niin sosiaaliset suhteet kuin sosiaaliset taidot kasvattajat näkivät hyvin yksilöllisinä. Kasvattajat toivat esille, että lasten yksilöllisyys vaikutta oleellisesti heidän sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten taitojen latuun. Laine (2005, 125–126) tuo teoksessaan esille saman näkemyksen lasten yksilöllisyydestä kuin tutkimukseemme osallistuneet kasvattajat. Lapset ovat syntymästään asti yksilöllisiä. Lasten yksilöllisyys johtuu luonteenpiirteistä, jotka muodostavat temperamentin. Temperamentti puolestaan vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen, persoonallisuuteen ja sosiaaliseen kehitykseen.

Temperamentti on lapsen tapa käsitellä asioita ja tapa reagoida erilaisiin asioihin, tilanteisiin, tapahtumiin ja muutoksiin. Temperamentti tekee jokaisesta lapsesta erilaisen ja yksilöllisen. Saatamme omistaa temperamentin, jolle yleistä on äkkikipaisuus, nopea innostuminen tai nopea suuttuminen. Lapsen temperamentti erottuu hyvin varhaisessa vaiheessa ja pitäytyy jokseenkin samanlaisena läpi elämän. Tunteiden syntyminen ja niiden osoittaminen kuuluvat oleellisesti temperamenttiin. Temperamentti tutkijat painottavat erilaisia asioita puhuessaan temperamentista, mutta jokaisessa tulkinnassa korostuu kuitenkin kaksi samaa asiaa. Temperamentti koetaan ihmisen yksilölliseksi keinoksi käyttäytyä erilaisissa olosuhteissa ja tilanteissa. Toiseksi temperamentti nähdään ihmisen toimintatyytlejä toisistaan erottavaksi tekijäksi. (Keltikangas-Järvinen 2004, 10, 37.)

Lapsen persoonallisuuden piirteet puolestaan kuvaavat tapaa käyttäytyä, tuntea ja ajatella. Vaikka persoonallisuuden piirteiden sanotaankin olevan melko pysyviä, sillä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että lapsi käyttäytyisi samalla tavalla joka tilanteessa ja joka hetkessä. Lapsen käyttäytymiseen ja eri asioihin reagoimiseen vai-

kuttavat persoonallisuuden piirteiden ohella myös sosiaaliset roolit, tunteet ja tottumukset. Myös tilanne rajoittaa huomattavasti ihmisen persoonallisuuden ilmentämistä. Lapsen ilmaisevat vapaasti persoonallisuuttaan huolettomissa tilanteissa. (Metsäpelto & Rantanen 2009, 71–72.)

Toisena tutkimustehtävänä halusimme selvittää miten lapsen ja perheen väliset sosiaaliset suhteet ilmenevät päiväkodissa. Kasvattajat toivat erityisesti esille sisarusuhteiden tärkeyden. Sisarus nähtiin merkityksellisenä lapsen kasvulle ja kehitykselle, sillä sisaruksesta haettiin lohtua ja turvaa. Lisäksi oman sisaruksen puolta pidettiin useissa päiväkodin arjen tilanteissa. Kasvattajat kokivat, että oman sisaruksen seuran hakeuduttiin enemmän päiväkodin alkaessa kuin myöhemmässä vaiheessa. Lisäksi oli nähtävissä kaksi eri käyttäytymismallia. Osa sisaruksista hakeutui päiväkotipäivän aikana enemmän toistensa seuran kuin toiset sisarukset. Kasvattajat toivat esille, että osa sisaruksista oli jopa tyytyväisiä, ettei heidän tarvinnut viettää aikaa toistensa kanssa päiväkotipäivän aikana. Kasvattajat kertoivat tekevänsä vanhempien kanssa yhteistyötä, että molemmat sisaruksista löytäisivät omia kavereita.

Kasvattajat näkivät usein vanhemman ja lapsen välisen kohtaamisen vastavuoroisena. Pääsääntöisesti molemmat sekä lapsi että vanhempi tulivat, esimerkiksi hakutilanteissa, kohdatuksi, mutta kasvattajat toivat näkemyksissään esille myös perhekohtaiset erot ja tottumukset. Usein kiire nähtiin isona vaikuttavana tekijänä lapsen ja vanhemman kohtaamisessa. Erityisesti haku- ja tuontitilanteet nähtiin tilanteina, joissa vanhemman kanssa ei voitu kunnolla keskustella kiireen vuoksi. Myös Miettinen ja Rotkirch (2012, 89–90) tuovat esiin väestöliiton julkaisussa, että pienten lasten perheissä aikapulan kokeminen oli lisääntynyt ja se näkyi erityisesti pienten lasten iseillä ja kouluikäisten lasten äideillä. Lisäksi lapsen väsymys ja nälkä olivat keskustelua rajoittavia tekijöitä. Kasvattajat toivat esille, että joillekin vanhemmille oli jouduttu huomauttamaan puhelimeen puhumisesta ja heitä oli ohjeistettu puhumaan puhelu loppuun ennen kuin he tulevat lasta hakemaan. Kasvattajat ilmaisivat, että myös heidän oli aika ajoin vaikea saada vanhemman huomiota, jos vanhempi ei ollut aidosti läsnä.

Opinnäytetyömme kolmantena tavoitteena oli selvittää, millainen rooli kasvattajalla on lapsen sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten taitojen tukijana. Suurin osa kas-

vattajista oli sitä mieltä, että lapsen vuorovaikutusta tuetaan parhaiten mallintamalla, kannustamalla, rohkaisemalla, välittämällä ja olemalla läsnä. Aito läsnäolo lasten toiminnassa, kuten leikissä, mahdollisti kasvattajien mukaan erilaisten konfliktitilanteiden selvittämisen. Osa kasvattajista koki, että ennakkoinnilla oli merkitystä lasten sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Tällä he tarkoittivat esimerkiksi monipuolisten toimintojen mahdollistamista ja erilaisten ryhmien muodostumista.

Kanninen ja Sigfrids (2012, 167–168) korostavat myös kannustamisen ja rohkaisun tärkeyttä. Heidän mielestään lasta ei voi koskaan kannustaa liikaa, mutta palautetta sen sijaan voi antaa monella väärällä tavalla. Kannisen ja Sigfridsin mukaan lapsi on taitava ymmärtämään kuulemaansa myös niitä asioita, joita lapselle ei suoraan sanota. Heidän mielestään osa lapsista tarvitsee kannustusta useammin kuin muut. Juuri sosiaalisten taitojen kannustaminen on tärkeää, eli kasvattajan on tärkeää kannustaa lasta silloin, kun lapsi esimerkiksi leikkii yhdessä toisen lapsen kanssa ja antaa tavaran toiselle lapselle. Kanninen ja Sigfrids muistuttavat haasteellisten lapsien rohkaisusta ja kannustamisesta, sillä usein haastavat lapset jäävät ilman kannustusta ja saavat usein kasvattajat turhautumaan.

Varhaiskasvatuksessa tärkeintä on vaalia lapsuutta ja tukea sekä ohjata lapsen kasvua ja kehitystä. Kasvattajien tehtävä on edistää lapsen hyvinvoinnin kehitystä, vahvistaa niitä käyttäytymistapoja ja toimintamuotoja, joiden avulla lapsi ottaa toiset huomioon sekä lisätä lapsen itsenäisyyttä. Toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen tarkoittaa sitä, että kasvattajien tehtävä on varmistaa, että lapsi oppii ottamaan muut lapset huomioon ja välittämään toisista. Tämä tarkoittaa myös sitä, että lapsi suhtautuu itseensä, muihin, toisiin kulttuureihin ja erilaisiin ympäristöihin myönteisesti ja kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa lapsen hyvinvoinnin edistäminen auttaa lasta arvostamaan itseään. Lapsi oppii arvostamaan itseään myös silloin, kun kasvattajat luovat hänelle tunteen, että häntä arvostetaan ja hänet hyväksytään sellaisena kuin hän on. Tällöin lapsi uskaltuu harjoittelemaan erilaisten sosiaalisten suhteiden luomista sekä oppii sosiaalisia taitoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 14–15.)

Kasvattajien mielestä yksi tärkeä lasten sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemisen muoto oli kaikkien lasten kuuleminen. Lokakuussa 2016 voimaantulleissa varhais-

kasvatussuunnitelman perusteissa painotetaan lapsen kuulluksi tulemisen merkitystä heidän sosiaalisten taitojen kehitystä ajatellen. Perusteissa korostetaan myös kasvattajien sensitiivisyyttä ja reagointia lasten erilaisiin viesteihin. Lisäksi niistä nousee esille lasten kannustaminen erilaisiin vuorovaikutussuhteisiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 41).

Kasvattajat kertoivat tukevansa yksinäisten lasten sosiaalista vuorovaikutusta kannustamalla, rohkaisemalla ja tukemalla. He kertoivat, että on tärkeää tukea ja kannustaa yksinäisiä lapsia leikkiin toisten lasten kanssa. Kasvattajien mielestä oli tärkeää, että yksinäisen lapsen annetaan rauhassa ja hiljalleen tutustua toisiin lapsiin. Eräs haastateltava kasvattaja koki, että myös lapsen yksinäisyyden salliminen on tärkeää päiväkodissa. Sinkkonen (2008, 273) painottaa lapsen ikätovereiden merkitystä. Hän kertoo lapsen olevan jo vauvaiässä hyvin kiinnostunut toisista vauvoista ja mitä isommaksi lapsi kasvaa sitä tärkeämmäksi ikätoverin merkitys kasvaa. Toverisuhteet ovat välttämättömiä lapsen sosiaalisten taitojen kehitykselle. Ikätoverien avulla lapset oppivat olemaan ryhmässä ja heidän identiteettinsä vahvistuu kaverisuhteen myötä. Sinkkosen mukaan yksinäinen lapsi on usein hyvin onneton ja hänen yksinäisyyteensä tulee kiinnittää huomiota. Sinkkonen lisää myös, että jotkut lapset haluavat olla yksin, mutta Sinkkonen on sitä mieltä, että näidenkin lasten olisi hyvä löytää itselleen oma kaveriporukka.

Lasten monipuolisia sosiaalisia suhteita kasvattajat puolestaan kertoivat tukevansa useilla eri keinoilla. Osa kasvattajista koki tärkeäksi kaveriporukoiden sekoittamisen ja lasten ”arpomisen” eri leikkeihin. Leikin kautta kasvattajat kertoivat lapsen parhaiten saavaan ja harjoittelevan monipuolisia sosiaalisia suhteita päivän aikana. Myös Kanninen ja Sigfrids (2012, 179) pitävät merkittävänä sitä, että lapsi olisi mahdollisimman paljon vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Kasvattajien tulisi asettaa Kannisen ja Sigfridsin mukaan tavoite, että kaikki päiväkotiryhmän lapset olisivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Kasvattajien tulee miettiä tapoja, joilla he mahdollistavat lasten välisen vuorovaikutuksen päivän aikana. Kannisen ja Sigfridsin mukaan on tärkeää, että kasvattajat suunnittelevat päivän ohjelman siten, että lapset saavat helposti ja toistuvasti mahdollisuuksia olla vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa.

Viimeisenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää miten teknologia vaikuttaa lasten sosiaalisiin suhteisiin, vuorovaikutukseen ja taitoihin. Kasvattajat toivat esille haastatteluissa, että teknologian ja median osuus päiväkodissa on lisääntynyt. Lasten päiväkotielämään tuodaan mediakasvatusta, jossa opetellaan mediakriittisyyttä ja medialukutaitoa sekä lapset harjoittelevat teknologian avulla odottamaan vuoroa ja apua kasvattajilta. Harju ja Multisilta (2014, 164) tuovat esiin teoksessaan, että teknologian kehityksen myötä erilaiset digitaaliset oppimisympäristöt voidaan soveltaa yksilökohtaisesti oppijoiden tarpeisiin nähden. He tuovat esille, että keskeistä on, että lapsi voi oppia omista lähtökohdistaan sellaisten tehtävien parissa, jotka ovat lapsen ikä- ja kehitystasolle sopivia. Osa kasvattajista toi kuitenkin esille, että vaikka teknologiaa käytetään päiväkodissa vielä vähän, ja osana mediakasvatusta, jotkut lapset käyvät teknologian käyttämisen vuoksi ylikierroksilla.

Kasvattajat kertoivat, että media ja teknologia näkyivät leikeissä, erityisesti heillä, jotka käyttävät mediaa ja teknologiaa paljon päiväkodin ulkopuolella. Lasten puheista kävi ilmi, että teknologiaa ja mediaa käytettiin myös kotona. Osa kasvattajista myös toi esille, että vanhemmilla lapsilla teknologia ja media saattoivat viedä aikaa leikkimiseltä, mutta suurin osa kasvattajista kuitenkin koki, että leikin asema on säilynyt ennallaan. Myös Lehtipuu (2006, 52–53) tuo teoksessaan esille leikin ja median yhteisvaikutuksen. Vaikka teknologia on nykyään osa lapsen arkea, silti leikillä on suuri merkitys lapselle. Lapsen mielessä mediasta tai teknologiasta saadut elämykset muodostuvat osaksi leikkiä. Lapsi haluaa luoda leikkiin konkreettisia ominaisuuksia, joista hänellä on tietoa. Sen vuoksi monet perinteiset leikit ovat saaneet sisältöä teknologista ja mediasta. (Lehtipuu 2006, 52–53.)

Kasvattajien näkemysten mukaan teknologialla ja mediallyllä ei ollut vielä ollut suurta vaikutusta lasten vuorovaikutustaitoihin tai sosiaalisiin suhteisiin. Kasvattajat toivat esille, että joissakin tilanteissa lapsista saattoi huomata, että kotona pelattiin tietokonepelejä ilman aika- ja ikärajoituksia. Useat kasvattajat kuitenkin toivat esille, että lapset puhuivat teknologiasta ja mediasta, mutta ne eivät heijastuneet negatiivisesti päiväkotimaailmassa. Kasvattajat toivat kuitenkin esille, että tulevaisuudessa teknologialla ja mediallyllä saattaa olla vaikutusta sosiaalisiin suhteisiin ja taitoihin.

Kasvattajat toivat esille, että he silti uskovat, että lapselle leikki tulee olemaan myös tulevaisuudessa tärkein, vaikka median ja teknologian osuus lisääntyikin. Lisäksi nähtiin, että ihmiset ja kaverit ovat kuitenkin vielä se tärkein asia. Kasvattajat painottivat myös, että kasvattajina heillä sekä vanhemmilla on suuri vaikutus lasten median ja teknologian käyttöön. He toivat esille, että on tärkeää ohjata lasta teknologian ja median käytössä, sekä kuunnella ja asetetaan aika- ja ikärajoja. Korhonen tuo artikkelissaan (2010, 22) esille, että vanhemman läsnäolo mediakasvatuksessa on erityisen tärkeä, sillä vanhemman tulee asettaa rajat ja säännöt median sisällölle. Lisäksi vanhemman ja lapsen on hyvä käydä keskustelua median sisällöstä. Mediasta johtuvien pelkotilojen hallinnassa vanhemman apu on ensisijaisen tärkeää (Korhonen 2010, 25):

Noppi ym. (2008, 137–156) tekemän tutkimuksen haastatteluissa tuli esille, että lapset ja vanhemmat opettelevat median käyttöä yhdessä sekä opastavat tarvittaessa toisiaan. Tutkimuksen mukaan lähes jokainen vanhemmista oli kiinnostunut lasten mediasisällöistä ja kertoivat tuntevansa mitä medioita heidän lapsensa käytti. Lisäksi vanhemmat kertoivat olevansa kiinnostuneita lasten käyttämistä mediasisällöistä, mutta he olivat myös huolissaan median vaikutuksista lapseen. Haastattavat kasvattajat toivat esiin vastauksissaan ikärajat, joita myös Noppi ym. tuovat omassa tutkimuksessaan esiin. Lisäksi kasvattajat toivat esiin, että jatkossa vastuu lapsen median ja teknologian käytöstä on niin heillä kuin vanhemmillakin. Vanhemmat valvoivat Noppin ym. mukaan mediasisältöjen ikärajoja, mutta aina ikärajoista ei kuitenkaan pidetty tarkasti kiinni. Lisäksi useat keskustelut mediasisällöistä liittyivät ajan käyttöön. Oli myös nähtävissä, että aikarajat vaihtelivat suuresti perheiden ja tilanteiden välillä. (Noppi ym. 2008. 137–156.)

Haastatteluista huomasin, että kasvattajat olivat selvästi miettineet etukäteen haastattelukysymyksiä sekä niihin vastauksia. Kasvattajien perehtyneisyys helpotti myös meidän jatkotyöskentelyämme. Meidän oli helppo lähteä kokoamaan esimerkiksi yhteenvetoa kasvattajien vastauksista. Annoimme kasvattajille ennen haastattelun loppua mahdollisuuden täydentää vastauksiaan heidän niin halutessaan. Haastattelutilanteet ja ympäristö antoivat kasvattajille mahdollisuuden monipuolisille ja rehellisille vastauksille, sillä haastattelutilanteissa ei yleisesti ottaen

ollut häiriötekijöitä. Seuraavaksi esittelemme vielä pohdintoja opinnäytetyömme prosessista.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut pitkä ja hieman haastava, mutta erittäin antoisa ja opettavainen. Opinnäytetyömme aihe valikoitui yhteisestä mielenkiinnosta lapsiin. Olemme molemmat suorittaneet kehitysvaiheet ja kasvuolot lapsuusiässä opintokokonaisuuden. Tämän opintokokonaisuuden myötä saamme pätevyyden toimia päiväkodinopettajina. Tästä johtuen halusimme tutkia lapsen sosiaalista vuorovaikutusta sekä selvittää kuinka teknologia ja media vaikuttavat siihen. Lisäksi koemme, että aiheemme on hyvin ajankohtainen ja tarpeellinen. Saavutimme opinnäytetyöllemme asetut tavoitteet. Saimme kasvattajilta laajasti kokemustietoa lapsen sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja teknologian vaikutuksista lapseen. Onnistuimme myös mielestämme saamaan aikaan kattavan ja monipuolisen kokonaisuuden.

Olemme työskentelyn myötä oppineet opinnäytetyön eri vaiheista ja tavoista työstää niitä. Olemme oppineet rajaamaan työtämme sekä etsimään työmme kannalta oleellisia lähteitä. Olemme myös tutustuneet opinnäytetyön tutkimusetiikkaa ja olemme joutuneet pohtimaan myös omaa eettisyyttämme. Lisäksi olemme oppineet kärsivällisyyttä, tarkkuutta ja pitkäjänteisyyttä, sillä olemme huomanneet, että opinnäytetyö ei tule valmiiksi yhdessä päivässä. Olemme myös huomanneet, että työn laadun kannalta ei ole järkevää tehdä yhdellä kerralla määräänsä enempää.

Parityöskentely on ollut meille ominainen tapa toimia. Se on opettanut meille toisen kunnioittamista, arvostamista ja kuuntelua. Lisäksi parityöskentely on vaatinut aitoa läsnäoloa. Parin kanssa työskentely on motivoinut tekemään opinnäytetyötä, sillä oma osuus vaikuttaa myös toiseen. Olemme mielestämme onnistuneet jakamaan tasapuolisesti opinnäytetyön eri osia keskenämme. Lisäksi olemme molemmat löytäneet mieleisen tavan tehdä opinnäytetyötä. Mielestämme parista on saanut paljon tukea opinnäytetyöprosessin aikana. Pari on kannustanut jatkamaan vaikeista hetkistä huolimatta.

Opinnäytetyöprosessi sisälsi kuitenkin muutamia haasteita. Jouduimme opinnäytetyöprosessin aikana vaihtamaan aihetta, sillä emme saaneet yhteistyökumppania alkuperäiseen aiheeseemme. Löysimme kuitenkin nopeasti tämän aiheen opinnäytetyöllemme. Aiheen valinnan jälkeen pohdimme kuinka rajaamme aiheen si-

ten, että se eroaa muista aiemmin tehdyistä tutkimuksista. Olemme opinnäytetyöprosessin aikana löytäneet melko hyvin yhteistä aikaa työstää opinnäytetyötä. Opiskelujen ja töiden ohella yhteisen ajan löytäminen on kuitenkin välillä ollut haasteellista. Olemme välillä olleet epävarmoja siitä, mitä meidän tulisi seuraavaksi tehdä ja mitä tietyt aihealueet sisältävät. Olemme kuitenkin saaneet opiskeluka- vereiltamme sekä opinnäytetyön ohjaajaltamme paljon apua ja tukea.

Opinnäytetyömme laadun kannalta isoimmaksi haasteeksi muodostui luotettavien ja uusien lähteiden löytäminen. Olemme opinnäytetyössämme käyttäneet usean kerran Mannerheimin lastensuojeluliiton Vanhempainnetti –verkkosivustoa. Vanhempainnetti-sivusto vastasi hyvin tarpeisiimme, mutta sen soveltuvuutta tieteelliseen tekstiin voidaan kyseenalaistaa. Lisäksi olemme joutuneet käyttämään opinnäytetyössämme toissijaisia lähteitä, sillä alkuperäiset lähteet eivät ole olleet saatavissa. Alkuperäiset lähteet ovat olleet joko sijainneet ulkomailla tai niitä ei ole löytynyt etsimistämme paikoista.

Opinnäytetyötä suunnitellessa koimme, että laadullinen tutkimusmenetelmä vastasi paremmin meidän tarpeisiimme kuin määrällinen tutkimusmenetelmä. Laadullisen tutkimusmenetelmän avulla saimme laajoja vastauksia kasvattajilta. Onnistuimme näin ollen tutkimusmateriaalin keräämisessä hyvin. Mielestämme tutkimuksen onnistumiseen vaikutti myös se, että kasvattajat olivat aidosti kiinnostuneita aiheestamme. Tutkimukseen osallistuneet kasvattajat olivat ilmaisseet kiinnostuksen aiheestamme kohtaan, kun päiväkodin johtajat olivat kertoneet heille tulevasta opinnäytetyöstä. Tällöin ketään kasvattajia ei pakotettu tai painostettu osallistumaan tutkimukseemme.

Keräsimme aineiston teemahaastattelujen avulla, jolloin koimme, että jokaisen haastateltavan näkemykset, kokemukset ja ääni pääsivät kuuluviin. Lisäksi koimme, että jokainen haastateltava oli merkityksellinen tutkimukseemme kannalta ja arvostimme jokaisen kasvattajan vastauksia. Haastattelutilanteen päätyttyä kasvattajien mieleen nousi lisää näkemyksiä. Tämä johtui luultavasti siitä, että haastattelutilanne oli jännittävä ja haastattelutilanteen päätyttyä kasvattajat olivat vapautuneempia. Haastattelutilanteiden jälkeisiä näkemyksiä emme kuitenkaan voineet ottaa mukaan tutkimukseen. Haastattelujen aikana huomasimme, että tutkimuskysymyksiä olisi voinut rajata tarkemmin, esimerkiksi ensimmäisen teeman

tutkimuskysymyksien osalta. Tällöin olisimme välttyneet kasvattajien kommenteilta: ”Tähän mä vähän jo viittasin edellisessä kysymyksessä”. Lisäksi rajaaminen olisi helpottanut meidän työskentelyä. Hämmentävää oli huomata, kuinka erilaisiin asioihin saman päiväkodin kasvattajat kiinnittivät huomiota vastauksissaan.

Tutkimustuloksia analysoidessa huomasimme, että olisimme voineet käsitellä leikkiä enemmän teoriaosuudessa, sillä kasvattajat korostivat vastauksissaan leikin merkitystä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Olisimme myös voineet käsitellä lapsen sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemista enemmän teoriaosuudessa, koska saimme siihen liittyen monipuolisia ja kattavia vastauksia kasvattajilta. Teknologiaan ja mediaan liittyvät vastaukset olivat laajoja, mielenkiintoisia ja monipuolisia. Tämän vuoksi mietimme, että koko opinnäytetyömme olisi voinut painottua enemmän teknologian ja median vaikutuksista lapsiin. Hankaluudeksi tässä tapauksessa olisi kuitenkin muodostunut lähteiden löytäminen. Pohdimme, että lapsen teknologian ja median käyttöä tai teknologian ja median vaikutuksia lapseen voisi tulevaisuudessa lähteä tutkimaan entistä laajemmin.

Kasvattajien vastauksista ilmeni, että teknologia ja media vaikuttavat lasten puheiden ja leikin sisältöön. Työskennellessämme päiväkodissa olemme myös huomanneet saman vaikutuksen. Perinteinen kotileikki on saanut teemoja mediasta. Lapset leikkivät kotileikkejä, joissa he ovat esimerkiksi Lego-ninjoja tai Frozen-prinsessoja. Lisäksi lapset haluavat piirtää ja värittää erilaisia mediassa esiintyviä hahmoja. Olemme myös huomanneet, että lapset puhuvat huomattavan paljon mediassa näkemistään aiheista. He kertovat mitä näkivät televisiosta tai tabletitaan ja laulavat mediassa näkyvien eri ohjelmien tunnusmusiikkeja.

Kasvattajien vastaukset sisälsivät sellaisia näkökulmia, joista olimme jo ennestään tietoisia. Heidän vastauksistaan sai kuitenkin myös paljon uutta ja hyödyllistä tietoa. Tätä tietoa pystymme hyödyntämään tulevassa työssämme, sillä lapsen sosiaalinen vuorovaikutus on lapsen kasvun ja kehityksen kannalta aina oleellinen asia. Opinnäytetyömme antaa ajankohtaista tietoa median vaikutuksista lapseen. Tulevaisuudessa pystymme vertaamaan median sen hetkistä tilannetta opinnäytetyömme teoriaan ja tutkimusosioon.

LÄHTEET

- Ainsworth, MDS., Bell, SM. & Stayton, DD. 1978. Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Asher, S. & Parker, J. 1989. Significance of peer relationship problems in childhood. Teoksessa: B. Schneider, & G. Attili (toim.) Social competence in development perspective. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Bowlby, J. 1982. Attachment and loss. Vol. 1: Attachment (2. laitos). New York: Basic Books.
- Cacciatore, R. 2008. Kiukkukirja: Aggressiokasvattajan käsikirja–vauvasta kouluikään. Teoksessa: Hurme, V. (toim.) 2008. Kiukkukirja: Aggressiokasvattajan käsikirja–vauvasta kouluikään. Helsinki: Väestöliitto. Helsinki: VL–Markkinointi Oy.
- Greene, R. W. 2006. Tulistuva lapsi. Uusi lähestymistapa helposti turhautuvien ja joustamattomien lasten ymmärtämiseen ja kasvattamiseen. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Harju, H & Multisilta J. 2004- Leikkien mutta tosissaan: Leikillä iloa oppimisympäristöön. Teoksessa: Krokfors, L., Kangas, M. & Kopisto, K. (toim.) Oppiminen pelissä: Pelit, pelillisuus ja leikkisyys opetuksessa. Tampere: Vastapaino. 153–167.
- Hautamäki, A. 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. (s. 29-70). Helsinki: WSOYpro Oy.
- Hermanson, E. 1.7.2012. Varhainen vuorovaikutus ja itsetunnon kehitys. [Verkk-artikkeli]. Duodecim: Terveyskirjasto. [Viitattu 27.7.2016]. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00302
- Hirsjärvi S. & Hurme H. 2001. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- How to Understand Your Child's Temperament: How can I better understand my child's temperament? 21.11.2015. [Verkköjulkaisu]. American Academy of Pediatrics. [Viitattu 15.3.2016]. Saatavana: <https://www.healthychildren.org/English/ages-stages/gradeschool/Pages/How-to-Understand-Your-Childs-Temperament.aspx>
- Huhtanen, K. 2005. Sosiaalisen vuorovaikutuksen varhainen tukeminen. Teoksessa: Parkkinen, T. & Keskinen, S. Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Oppimateriaaleja 21.

- Ikonen M. 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa: Karila K., Alasuutari M., Hännikäinen M., Nummenmaa A R. & Rasku-Puttonen H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta vastapaino. 149–165.
- Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Padatiето Oy.
- Järvinen M., Laine A. & Hellman-Suominen K. 2016. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja
- Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Kananen J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Tampereen Yliopistopaino Oy. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 111.
- Kananen J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Turvallinen ja viihtyisä ryhmä. Teoksessa: Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut: turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus. 153–204.
- Karila K., Alasuutari M., Hännikäinen M., Nummenmaa A. & Rasku-Puttonen H. 2006. Kasvatusvuorovaikutus. 2.painos. Tampere: Vastapaino.
- Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot: Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Keuruu: PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti: ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Helsinki: WSOY
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Kerola, K., Kujanpää, S. & Kallio, A. 2013. Ihmiseltä ihmiselle – sosiaaliset taidot: harjoituksia lapsille, nuorille ja aikuisille. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. Kiusaavatko pienetkin lapset? [Verkojulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. [Viitattu 5.9.2016]. Saatavana: <http://www.slal.fi/doc/Kiusaavatko20pienetkin20lapset1.pdf>

- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kronqvist E-L & Kumpulainen K. Lapsuuden oppimisympäristöt: Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. 2011. Helsinki: WSOYpro oy.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuusjärvi, E & Santikko, M. 2010. Vanhemman ja vauvan varhaisen vuorovaikutuksen häiriintyminen. [Verkojulkaisu]. Tikkurila: Laurea-ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 1.8.2016]. Saatavana: https://theseus.fi/bitstream/handle/10024/16844/Kuusjarvi_Elisa_Santikko_Maria.pdf?sequence=1
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kotimaa/Kirjapaja.
- Laakso, M-L. 2011. Lapsen vuorovaikutuksellinen voima ja sen merkitykset. Ryhmätyö (2), 2–10.
- Lahikainen A, R. 2015. Media lapsiperheen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Teoksessa: Lahikainen A R., Mälkiä T. & Repo K. (toim) Media lapsiperheessä. Tampere: Vastapaino. 15–39.
- Laine, K. & Neitola, M. (toim.) 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmässä. Turku: Painosalama oy.
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otava.
- Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus: Mikä varhainen vuorovaikutus?. [Verkkosivusto]. Mannerheimin lastensuojeluliitto: Vanhempainnetti. [Viitattu 27.7.2016]. Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhemman_varhainen_vu/
- Lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät ja muuttuvat. [Verkkosivusto]. Mannerheimin lastensuojeluliitto: Vanhempainnetti. [Viitattu 7.9.2016]. Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/0_1-vuotias/sosiaalinen_kehitys/
- Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus: kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Oppimateriaalikeskus Opike.
- Launonen, K. 2010. Vuorovaikutus: Kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. 2. painos. Kouvola: Solver palvelut oy.

- Lehtipuu, U. 2006. Ruuturitari ja digidonna: lapsi matkalla mediaan. Helsinki: WSOY.
- Leikit ja media. 30.3.2015. [Verkkosivusto]. Mannerheimin lastensuojeluliitto: Vanhempainnetti. [Viitattu 9.9.2016]. Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/lapset_ja_media/leikit-ja-media/
- Martsola, R. & Mäkelä-Rönholm, M. 2006. Lapsilta kielletty. Kuinka suojella lasta mediatraumalta. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Mattila, J. 2014. Herkkyys ja sosiaaliset pelot. Helsinki: Kirjapaja.
- Media ja lapsen ikä. 20.3.2015. [Verkkosivusto]. Mannerheimin lastensuojeluliitto: Vanhempainnetti. [Viitattu 9.9.2016]. Saatavana: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/lapset_ja_media/media_ja_lapsen_ika/
- Korhonen, P. 2010. Median asettamia haasteita pienten lasten hyvinvoinnille. Teoksessa: Meriranta, M. (toim.) 2010. Mediakasvatuksen käsikirja. 9–35
- Metsäpelto, R-L. & Rantanen, J. 2009. Persoonallisuudenpiirteet ihmisten samantyyppisuuden ja erilaisuuden kuvaajina. Teoksessa: Metsäpelto, R-L. & Feldt, T. (toim.), Persoonallisuuden psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-Kustannus. 71–90.
- Miettinen, A. & Rotkirch, A. 2012. Yhteistä aikaa etsimässä: Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. Helsinki: VL-markkinointi Oy. Katsauksia, Väestöntutkimuslaitos E42/2012.
- Moss, E. Smolla, N. Guerra, I. Mazzarello, T. Chayer, D. & Berthiaume, C. 2006. Attachement et problèmes de comportements intèrisés et extèriorisés auto-rapportés à la période scolaire. *Revue Canadienne des Sciences du Comportement* 2, 142–157.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.
- Neitola, M. 2011. Lapsen sosiaalisen kompetenssin tukeminen–vanhempien suorat ja epäsuorat vaikutustavat. Turun yliopisto. *Annales Universitatis Turkuensis* 324.
- Neitola, M. 2012. Vanhempien vaikutus lapsen sosiaaliseen kyvykkyyteen. *Lastentarha* 2/2012. 34–35.
- Noppiari, E., Uusitalo, N., Kupiainen, R. & Luostarinen, H. 2008. ”Mä oon nyt online!” Lasten mediaympäristö muutoksessa. Tampere: Cityoffset. A 104/2008.

- Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Ojala, L. 2012. "Leikiks mun kans?" Lasten sosiaalinen kehitys päiväkodissa tapahtuvan leikin kautta. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. [Viitattu 7.9.2016]. Saatavana: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/51328/Ojala_Lotta.pdf?sequence=1
- Pitkänen, L. 1969. A descriptive model of aggression and nonaggression with applications to children's behaviour. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*, 19. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä: Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ronkainen S., Pehkonen L., Lindblom-Ylänen S. & Paavilainen E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Porvoo: WSOYpro Oy.
- Rosenberg, M. 2015. Rakentava ja myötäelävä vuorovaikutus: Nonviolent communication (NVC). Suomentaja Teija Hartikainen. Helsinki: Basam Books Oy.
- Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Finn Lectura Oy.
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa: Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus
- Salo, S. 2012. Emotionaalisen saatavillaolon lisääminen päivähoitossa. Teoksessa: Kanninen, K. & Sigfrids A. 2012. Tunne minut: turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus, 91–102.
- Satri, J. 2014. Sisäinen lepatus: Herkän ihmisen tietokirja. Helsinki: Basam Books Oy.
- Sinkkonen, J. 2003. Lapsen kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa: Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY. 92–106.
- Sinkkonen, J. 2005. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- Tarsalainen, A. 2015. Kasvattajan on seurattava lapsen vertaissuhdeverkostoja. *Lastentarha* 5/2015, 20–21.

- Tast, S. 2015. Varhaiskasvatuslehtori. Luento. Valtakunnalliset lastentarhaopettajapäivät 2015.
- Tuomi J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi
- Turja L. 2014. Teknologiakasvatus varhaisvuosina. Teoksessa: Hujala E. & Turja L (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 197-209.
- Tutkittavien informointi. 12.1.2016. [Verkkosivusto]. Tampere: Tietoarkisto. Aineistonhallinnan käsikirja. [Viitattu 1.9.2016]. Saatavana: <http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/tutkittavien-informointi.html>
- Varhaiskasvatuksen perusteet. 2005. [Verkkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56. [Viitattu 15.8.2016]. Saatavana: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>
- Varhaiskasvatuksen perusteet. 2016. [Verkkojulkaisu]. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:17. [Viitattu 4.11.2016]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Vuorovaikutus. [Verkkosivu]. Väestöliitto. [Viitattu 10.9.2016]. Saatavana: <http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/ihmissuhteet/vuorovaikutus/>
- Vuorovaikutustaidot. [Verkkosivu]. Jyväskylän yliopisto. [Viitattu 10.9.2016] Saatavana: <https://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/ryhmaviestit/osallistujat/yksilo/vuorovaikutustaidot.html>
- Wood E. 2004. Developing a pedagogy of play. Teoksessa: Anning A., Cullen J. & Fler M. (toim.) Early childhood education: Society and culture. London:Sage. 19–30.
- Ylönen S. 2012. Sallittua, salaista vai kiellettyä? Lasten medialeikkilasta käydyt neuvottelut päiväkodeissa. Teoksessa: Strandell H., Haikkonen L. & Kullman K (toim.) Lapsuuden muuttuvat tilat. Tampere: Vastapaino. 85-115.

LIITTEET

Liite 1. Opinnäytetyön tutkimusosan haastattelukysymykset

LIITE 1

Opinnäytetyön tutkimusosan haastattelukysymykset

Haastateltavan taustat (ammattinimike, kyseisen työsuhteen pituus, muu kokemus lasten parissa)

Millaisena näet lasten sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot nykypäivänä?

1. Millaisena näet lasten sosiaaliset suhteet nykypäivänä?
2. Millä lailla lapset tulevat toimeen toisten lasten kanssa päiväkodissa? Leikkivätkö lapset yleensä samojen kavereiden kanssa, vai syntykö leikkiä muidenkin lasten kanssa?
3. Millaiset sosiaaliset taidot päiväkodin lapsilla on? Miten ne ilmenevät?
4. Millaisena näet ujojen lasten sosiaaliset suhteet?
5. Millaisena näet aggressiivisten lasten sosiaaliset taidot? Miten he tuovat aggressiota esiin esimerkiksi toisia lapsia tai teitä kasvattajia kohtaan?
6. Miten päiväkotikäiset lapset käyttäytyvät nykypäivänä teitä kasvattajia kohtaan? Onko tottelemattomuus lisääntynyt? Miten se ilmenee??

Miten lapsen ja perheen väliset sosiaaliset suhteet ilmenevät päiväkodissa?

7. Miten sisarusuhteet ilmenevät ja näyttävät päiväkodin arjessa? esim. pidetäänkö sisaruksen puolta, hakeudutaanko sisaruksen seuraan esim. pk:n yhteisissä tapahtumissa
8. Millaisena näet lapsen hakutilanteen sosiaalisen vuorovaikutuksen kannalta? Miten lapsi ja vanhempi/huoltaja ottavat vuorovaikutuksellista kontaktia hakutilanteessa?

Millainen on kasvattajan rooli lapsen sosiaalisissa suhteissa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja sosiaalisten taitojen tukemisessa?

9. Millä tavalla kasvattajana tuet lasten sosiaalista vuorovaikutusta? Esimerkiksi ujoja ja/tai aggressiiviset lapset
10. Mikäli päiväkodissanne on yksinäisiä lapsia, miten kasvattajana pystyt tukemaan heidän sosiaalisia suhteita ja sosiaalisia taitoja?
11. Miten tuet kasvattajana lapsen monipuolisia sosiaalisia suhteita? (esim. kannustatko/ohjaatko lapsia leikkimään toisten lasten kanssa päiväkotipäivän aikana?)

Miten teknologia vaikuttaa lasten sosiaalisiin suhteisiin, vuorovaikutukseen ja taitoihin?

12. Millä tavalla teknologian lisääntyminen näkyy päiväkodissa vai näkyykö se?
13. Millainen vaikutus sillä mielestäsi on lapsiin?
 - a. Näetkö, että teknologian lisääntymisellä on ollut vaikutusta lasten vuorovaikutustaidoissa tai sosiaalisissa suhteissa?
 - b. Onko tullut vastaan tilannetta jolloin lapsella on ollut hankaluuksia olla päiväkodissa ilman teknologiaa?
14. Millaisena näet lasten sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot tulevaisuudessa teknologian lisääntyessä?